www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

مولا سابىر بىننى ئابدۇقادىر

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت

ناقىسى بىخانىمان مۇجتەبسى زاۋىيەئى ھىرماننىك ئىنسانلىغدەكى نۇقسانى خەقا نىھانخا-
نەسىدىن ئەيان جىلۋەگاھىغە باش چىقارغانى ۋە كىتابى مۇستىتاب ۋەل - ئىنتىخاب
«بەھارى دانىش» كىم، ئانىك ئەۋسافىدىن ھەر لىسان قاسرۇل - بەياندۇر،
تەھزىب ئاستانى ئالىي شانغە قەدەم قويغان يەكلىغ ئاغاز داستان
تەۋلىدى سەرگۈزەشت قۇررەتۇل - ئەين ۋالىئى ھىندۇستان شەھ
زادەئى جەھاندار سۇلتانغە ئاغىز ئاچقانى *

جەھان دەشتىنى كەزگەن پەھلەۋانلار،
دېمەيكىم پەھلەۋان، پەرۋانە جانلار.
كۇشايانى تىلسىمى گەنجىنى ئەسرار،
شۇناسان مەزاجى نەبزى ئەسمار.
ئالىپ ئىلكىگە ئەژدەرۋەش قەلەمنى،
يازىپدۇر سەفھەگە مۇنداغ رەقەمنى.
كى بۇ ئالەمكى دەرلەر «رۇبئى مەسكۇن»
كۆرۈنۈر ھەر تەرەفدە دەشتۇ ھامۇن.
ئىبرۇر ھەر بۇرجىدا دەريايى خۇنخار،
داغى ھەرياندا تاغى چەرخى دىۋار.
يەنە ھەرياندا بىر كەگرۇ بەيابان،
داغى ھەرياندا بىر شەھرى نەمايان.
ئىبرۇر ئەمما بۇلاردىن ھىچ سەرھەد،
ئەمەس ھىندۇستان يەكلىغ قىزىل خەد.
فەرىدۇنكىم ئىبتىپ ئالەمنى تەقسىم،
قىلىپدۇر بۇ جەھاننى يەتتە ئىقلىم.

بۇ تەقسىمدە گەر ھىندۇستاننى،
ئەمەس ھىندۇستان، جەننەت نىشاننى.
«يىرىم ئىقلىم» دەپدۇر بىخىرەددۇر،
ئەگەر «بىر» دېسە ھەم يۈز قاتلا رەددۇر.
دېسە گەر «بىر يىرىم» كۆرمەي دېگەندۇر،
دېسە «ئۇچدۇر» ئەگەر بىلمەي دېگەندۇر.
دېسە گەر «نىسفى ئالەم» بۇ سۆزى خۇب،
ئانى كۆرگەن كىشى كۆكلىگە مەرغۇب.
نىچۈككىم ئول دىيارى ۋۇسئەت ئاباد،
ئۇ ھەددىنى بۇ ھەددى قىلماغاي ياد.
نەكىم باردۇر جەھاننىك بارچەسىدە،
ھۇۋەيدادۇر ئانىك بىر پارچەسىدە.
ئىشىتتىك رۇبئى مەسكۇنكىم ئىبرۇر ئول،
ھەمە ئەۋسافى بىرلە گويىيا بول.
داغى بىلگىلكى ئالەمنىك ئىچىدە،
ئەمەس ئالەمكى، ئادەمنىك ئىچىدە
ئەمەس ئىلمۇ ھۇنەردەك ھىچنىمە كەم،

* بەشى ئۆتكەن ساندا.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب قېرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

كەمالى كەمىلىكىدىن كۆپ مۇكەررەم.
بۇ ئىككى نەرسەنىڭ دۇككانى ئولدۇر،
دۇكان ئىرمەس، دېگىلكىم كانى ئولدۇر.
يەنە كۆرگىل مۇنىكىم بۇ جەھاندا،
جەھان ئىرمەس ئەياندا ۋۇ نەھاندا
ئەمەسدۇر ھۇسن يەكلىغ ھېچ نېمە خۇش
بۇ گەۋھەر ھەم ئۇ دەريادىن ئېتەر جۇش.
بۇلەك يەرلەردەكى بوستانۇ گۈلزار،
مۇنىڭ بىر غۇنچەسىدىندۇر نەمۇدار.
مەگەر ئول ئىككى مەۋزەئىكىم مۇكەررەم،
«بىرىن ئالەم بىرىنى ئىككى ئالەم»؛
دېسە، ئايغان كىشدۇر ئەقلى كوتەھ،
بىرى مەككە بىرى ئىرمىش مەدىنە.
ئەمەس تەقسىمى ئەفرىدۇندا داخىل،
ئەمەس داخىل دېمەي، ئىمكانى يوق بىل.
كەل ئەمدى، ناقىسا، ھىندۇستانغە،
ئەمەس ھىندۇستان، كەل داستانغە.
بار ئىردى خۇسرەۋى ئاندا جەھانگىر،
ئەدالەت پىشەۋۇ ئايىنە تەخمىر.
ئىدى خۇرشىددەك ئالەم پەناھى،
ئەدەددىن تاشقارى خەيلۇ سپاھى.
فەلەك ئىقبالى تەختىنىڭ سۈتۇنى،
زەمان شەمشىرى ئەمرىنىڭ زەبۇنى.
ھەمە ئەسبابى سۇلتانلىغ مۇھەييا،
ئەمەس ھېچ ئارزۇ كۆڭلىدە پەيدا.
مەگەر شەمئىكى كۆز كاشانەسىنى،
ياروتقاي نۇرىدىن ۋەيرانەسىنى.
يوق ئىردى خاھى ئەركەك خاھى مادە،
ئىدى بۇ ۋەجھىدىن دەردى زىيادە.
تىلەر ئىردى خۇدادىن سۇبھە ئىلە شام،
شەبىستانىغە بىر شەمئى سەفا فام①.

تالۇر ئىردى دۇئا دەرۋىشلەردىن،
تەجەررۇد پىشەلىك دىلرىشلەردىن.
مۇنىڭ بىرلە ئۆتۈپ كۆپ روزگارى،
بولۇپ مەقبۇل قىلغان ئاھۇ زارى.
ئەتا قىلدى شەھەنشاھى جەلالەت،
ئاڭا بىر ئەختەرى بۇرجى كەرامەت②.
ئەجەب گەۋھەركى نۇرىنىڭ شۇئائى،
فەلەك ئەنجۇملارىنىڭ ئىنتىبائى.
ئاتا كۆرگەچ يۈزىنى بولدى خۇررەم،
قۇدۇمىدىن ئاناسى ھەم مۇكەررەم.
قىلىپ شۇكرانە دەرگاھى ئەزەلگە،
ئۇلەشتۇردى جەۋاھىرلارنى ئەلگە.
ھەمە ھىندۇستان ئەھلىنى يەكسەر،
ئۆزى يەكلىغ غەنى قىلدى تەۋانگەر.
قىلىپ مەتلەب ھۇسۇلىن ئەلگە ئىزھار،
ئوغۇل ئاتىنى قويدىلار «جەھاندار».
تاپىپ كەلتۇردىلەر بىر سەرۋى سايە،
بۇ گۇل يۈزلۈككە ئانى قىلدى دايە.
چۇ تاپتى دايە مۇنداغ ئىززۇ ئىقبال،
ھۇما يەكلىغ يازىپ ھەردەم پەرۇ بال.
سالىپ شەھزادە باشىغە تەلالىن،
داغى ئاغزىغە ئەمچەك شەھدى بالىن.
سالىپ گاھىدا مەھدى مۇھتەرەمنە
ئالىپ گاھىدا ئاغۇشى كەرەمگە.
يۇيۇپ جىسمىنى گۇلنىڭ سۇيى بىرلە،
ئارىتىپ ئەنبەرئەفشان مويى بىرلە.
قىلۇر ئىردى بۇ يەكلىغ پەرۋەرىش كۆپ،
مۇنىڭدىن ئۆزگە ھەر تۇرلۈك رەۋىش كۆپ.
ئۆتۈپ تۆرت يىل داغى تۆرت ئاي ئارادىن،
قۇتۇلدى دايە مۇنداغ ماجەرادىن.
تاپىپ دانا مۇئەللىم زۇ فۇنۇنى،

① بۇ مىسرا قول يازما نۇسخىسىنىڭ قۇر ئىچىدە «گۈلىستانىغە بىر سەرۋى گۈلئەندام» دەپ يېزىلغان. ھاشىيەسىدە يۇقىرىقىدەك ئۆز گەرتىلگەن.
② بۇ مىسرا قۇر ئىچىدە «ئاڭا بىر گەۋھەرى بەھرى سەئادەت» دەپ يېزىلغان، ھاشىيەدە يۇقىرىقىدەك ئۆزگەرتىلگەن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب تورى

جەمئىي ئەھلى دانىش رەھنەمۇنى.
بىلىندۇرمەك ئۈچۈن ئايىنى ئىسلام،
كەمالاتى فەزايىل بىرلە ئەھكام.
ئاڭا تاپشۇردىلار بۇ گەۋھەرنى،
دېمەيكىم گەۋھەرى، تاجى سەرنى.
داغى بىرنەچچە دانىشۋەر خىرەدناك،
جەھان ئەمرىگە ماھىر باتىنى پاك.
مۇئەككەل قىلدىلار شاھى جەھانغە،
ئەمەس شاھى جەھان، مەھبۇبى جانغە.
كى تا كەسب ئەيلەگەي ئەخلاقۇ ئاداب،
فۇنۇنلار ھەمكى شەھلىغ شەئنىگە باب.
قىلۇر ئېردى مۇئەللىم سۇبھۇ شامى،
فەزايىل ئۆرگەتۈرگە ئېھتىمامى.
بۇ دانا زۇ فۇنۇنلار ئەرتە ـ ئاخشام
ئانىڭ ئىسلاھى تەبئىگە ئۇرۇپ گام.
قىلىپ تەئلىم رەسمى شاھلىغنى،
داغى ھەر ئەمرىدىن ئاگاھلىغنى.
بۇ يەڭلىغ ئەيلەر ئېردى ئۇمرىنى سەرف
نە لازىم ئېرسە قويماسدىن بىرەر ھەرف.
ئانىڭدىنكىم ئۇلۇغلارنىڭ بالاسى،
ئەزەلدە بار ئۇچۇن تىنىنەت زىياسى
خۇدايىم قابىل ئەيلەپ جەۋھەرىنى،
قىلۇر ئېركەن گەران سەڭ گەۋھەرىنى.
كى بۇ شەھزادەئى خۇرشىدى ئىقبال،

ياشى ئون تۆرتكە يەتتى بۇ مۇنەۋۋال.
ئۇلۇماتى غەرىبە قىلدى ھاسىل،
فونۇناتى شەرىفە بولدى ۋاسىل.
مەئاشى خۇب ئىلە تەھزىبى ئەخلاق،
مىئادى سالىھە ئايىنى ئافاق.
داغى قەسدى دۇرۇستۇ ھەزمى كامىل،
ئۇلۇۋۋى ھىممەتۇ تەدبىرى شامىل.
فەراخى ھەۋسلەۋۋۇ رىغئەتى شان،
تەمامىيەۋۋۇ قارۇ فەرتى ئېھسان.
ئۇلۇغ دائىيەلەرى بىر ئۇلۇغ چال،
دۇرۇست ئەندىشەلەر بىرلە سۆچۈك قال.
تەۋانايى بەدەن ھەم قۇۋۋەتى دىل،
چىرايلىغ سۇرەتۇ رەۋشەن چىراي زىل.
يىگىچكە فىكر بىرلە رايى مەزبۇت،
خۇتۇتى ھۇسن بىرلە خەتتى مەنقۇت.
مۇناسىب ئەقدلەر بىرلە فەساھەت،
ھەمە تەركىبى زىبىنەت ھەم بەلاغەت.
ئولۇپ ھاسىل ئاڭا بولدى مۇكەررەم،
شۇبۇ ئەۋساف ئىلە مەشھۇر ئالەم.
كەل، ئەي ساقىكى، خۇسرەۋ بولدى خۇشھال،
قولۇڭغە جامى جەم يەڭلىغ قەدەھ ئال.
ماڭا تۇت ئىلتىفاتىڭ جۇش قىلغاچ،
شىكار ئەيلەي كۆڭۈلنى نۇش قىلغاچ.

شەھزادەئى سۇلتان جەھاندارنىڭ تائىرانى ھۇمايۇن بال ۋە غەزالانى فەررۇخ ئىقبال شىكارى ئۈچۈن گۈلگۈن سەبا رەفتارغە سەۋار بولۇپ، سەھراغە ئەزم قىلىپ، تۇتىئى شەكەر گىرىفتار دامىغە ھۇدھۇدۋار گىرىفتار بولغانى؛ يوقكەم، سەيد قىلماق ئۈچۈن چىقىپ، سەييادى بەھرام شىئار قەيدىغە دۇچار بولغانى

بۇ مەرجانلارنى تىزغان دىلستانلار،
قىلۇر سۆز دىلبەردىن مۇنداغ ئەيانلار.
كى ئول شەھزادەئى ئەيۋانى دەۋلەت،
سىپىھرى ئىززەتۇ كەيۋانى ھىممەت.
دىلى پاكىدا ئېردى دائىم ئەلھال،
خەيالاتى شىكارى ساھىبى بال.

نېچۈنكىم شاھلىقنىڭ مۇقتەزاسى،
بۇ ئىشدۇركىم ئېرۇر ئانىڭ رىزاسى.
بۇ بائىسدۇركى تەبئى شاھزادە،
ئىدى مۇندىن بۆلەككە بىسىرادە.
كى ئەكسەر كۆڭلەرى رەخش ئەيلەبان زىن،
ئالىپ كۆپ نەۋ جەۋاتى ئىلغەت ئايىن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توري

قىلۇر ئېردى شىكار ئەتمەككە ئاھەڭ،
بېرىپ ئالەمگە نەخجىر قاندىن رەڭ.
كۆڭنى ئول ئادەتى مەئھۇد بىرلە،
نەچە تەن نەۋكەرى مەۋئۇد بىرلە.
زەمىن ۋەھشىلەردىن قىلماق ئۈچۈن سەيد،
ھەۋا تائىرلاردىن ئەتمەك ئۈچۈن قەيد.
مىنىپ ئاتى سەبا رەفتارى گۈلگۈن،
ئىنانمىن ئەتفى سەھرا قىلدى ئول كۆن.
يېتىپ سەھراغە بۇ ئىش قىلدى فىلھال،
كى قويدى ھەر تەرەف شاھىنى خۇش بال.
بۇ شاھىنلار ئۇچۇپ ئەۋجى فەلەككە،
نەمايان ئەيلەشىپ ئۆزنى مەلەككە.
ئىگىز ئەيلەپ بۇلۇتدىن ئەۋجى مېئراج،
ئاتىپ يەرگە يولۇقغان كەپكۇ دۇرراج.
يەنە ھەر يان قويۇپ شەھبازلارنى،
ئۇچۇردى ئول ئىگىز پەرۋازلارنى.
بۇلار ھەم دىلبەرانى خۇش لىقادەك،
ئەمەسدۇر خۇش لىقا، كۆزى قارادەك.
كى كىرپىك پەنجەسى بىرلە كۆڭۈلنى،
ئالۇرلار چاڭگالىغە مۇلكى دىلنى.
بولۇپ بىر - بىرلەرىدىن ھەم سەبوك پەر،
ئالۇرغە قىرغاۋۇل بىرلە كەبۇتەر.
بۇلاردىن چۈن جەھاننى قىلدى خالى،
بولۇپ شەھزادەنىڭ كۆپ گىرم ھالى.
قويۇپ تايغانلارىكىم بەبرى تىرناغ،
كىيىكلەر قاندىن سەھرا بولۇپ باغ.
قىزىغ بولغانچە سەۋتى تەبلى پەرداز،
ئىگىز پەرۋازلىقنى قەسد ئېتىپ باز.
بولۇپ غايىپ نەزەردىن لاچىنى ھەم،
بۇلۇتلار بۇركۈتىگە بولدى ھەمدەم.
ھەۋا ئىسسىغ ئىدى ھەددىن زىيادە،
ئىدى شەھزادەنى ۋالا پىيادە.
ئۆزى چۈن ناز ئىلە بولغان ئىدى چۈڭ،
كېزىپ سەھرانى گاھى چەپ، گەھى ئوڭ.
گۈلى رۇخسارىغە يەتكەچ ھەرارەت،
ھەرارەتكە تۇتالماي تابۇ تاقەت.
يانىپ كەلگۈنچە ناگەھ سەيدگەھدىن،
كۆرۈندى باغى دىلكەش مېھرۇ مەھدىن.
ئەجەب باغىكى ھەر دىۋارى ئانىڭ،
شەرافەت سايەسى يەكسلىغ ھۇمانىڭ.
ئىچىدە يۈز تۈمەن گۈلھايى خۇشبۇي،
كى ھەر گۈل ئۈستىدە يۈز مۇرغى خۇشگۇي.
داغى ھەر ياندا بىر سەرۋى سەنەۋبەر،
نىشانى قامەتى مەھبۇبى دىلبەر.
يەنە ھەر بۇرجىدا بىر تۇرفە گۈلشەن،
كى ھەر گۈلشەندە يۈزمىڭ گۈل مۇبەرھەن.
كۆرۈپ شەھزادە مۇنداغ باغى دىلكەش،
بولۇپ شەيدا كۆڭۈل بولدى مۇشەۋۋەش.
قەدەم تەشرىف ئەيلەپ بولدى داخىل،
كى بىر گۈلنىڭ تۈبىگە بولدى نازىل.
قىلىپ نەززارە ھەريان بولدى ھەيران،
جەۋانى باغ ئارا بولدى نەمايان.
جەۋانىكىم خەمۇ چەم① قىلسە ئىزھار،
بولۇر كۆڭلى سەنەۋبەر تار ئۆزە تار.
لەبى شىرىنى قىلسە كۈلكۈنى ياد،
بېرۇر شىرىن جانىن شەمشادى پەرھاد.
چەمەنگە نەرگىسىدىن فىتنە تۇشكەن،
ئۇزارىنىڭ بەھارى رەشكى گۈلشەن.
قىلىپ ئۆز ھۇسنىگە گۈللارنى ھايىل،
تەبەسسۇم ناز ئىلە لەھنىگە مايىل.
كى ھەر مەرغۇلەسى بىر زۇلفى تەرسا،
بولۇر ئاندىن خىجىل گۈشى نەگىسا②.

① قول يازما نۇسخىنىڭ ھاشىيەسىدە بۇ سۆزگە «خەمچەم — ناز بىرلە يول يۈرگەننى ئايتۇرلار» دەپ ئىزاھات بېرىلگەن.

② قول يازما نۇسخىسىدا بۇ سۆزنىڭ ئۇدۇلىغا «نامى خۇسرەۋ پەرۋىز» دېگەن ئىزاھات قوشۇپ قويۇلغان.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

سەداسى شۇئىلەسى يەتسە نەھەدكە،
سالۇر تەسۋىر ئوتىن بىر باربەدكە①.
ئوقۇر ھەردەم نەشىدى ئاشىقانە،
بولۇر ئاشىق ئىشىتكەن غايىبانە.
يانىدا تۇتىنى تاۋۇسى چىنىدەك،
تۇرۇپدۇر سۇفىنى خىلۋەتكىزىندەك.
قەفەس بىر خانىقاھى ئاھەنىنىدۇر،
ئانىڭدا سۇفىنى ئۇزلەت نىشىندۇر.
كى باغلاپدۇر ئىشىكنى ئەل يۈزىگە،
خىرەد ھەيران قالۇر قىلغان سۆزىگە.
لىباسى ياخشىلاردەك سەبزە ھۇللە،
باشى ئۆزرە قىزىل قىرغاق سەللە.
ئەجەب زىرەككى، دانالىق يۈزىدىن،
گەرەۋ ئالغان سۇلەيمان ھۇد ھۇددىن.
ھۇمايۇن تائىرىكىم مەئىدەنى ھۇش،
لەبى ھۇررا لەبىدىندۇر شەكەر نۇش.
ھەمە سەرداری مۇرغانی ياشىل بال،
جەمئىى تۇتىيانى شەككەردىن قال.
كى باشىغە كۆتەرمىشدۇر ئەلەملەر،
بولۇپ ئۇستازى مۇرغانى ئىرەملەر.
مۇنىڭدىن ئۆزگەنۇر گۇياكى كۇفتار،
مۇبارەك پەي ئەجەب فەرخۇندە كىردار.
كۆرۈپ شەھزادە تۇتىيۇ جەۋاننى،
مۇنىڭدىن نەغمە، ئاندىن داستاننى.
زىيادە خۇش بولۇپ كەلدى يەقىنراق،
سەلام ئەتتى ئاڭا سۇلتانى ئافاق.
جەۋان تەنناز ئىدى ھەم نەغمە پەرداز،
ئالىپ ئىبردى ئانىڭ ئەقلىنى ئاۋاز.
نەزارە قىلمادى شەھزادەگە ھەم،
سەلامىنىڭ جەۋابىن ئەيلەدى كەم.
چۇ كۆردى تۇتىنى دانا خۇداۋەند،
كى ئىستىغنا بىلە قىلدى ئاغىز بەند.

تەغەييۇر قىلدى پەيدا شاھزادە،
قىلۇر ناگەھ غەزەب قىلماق ئىرادە.
قىلىپ دىلدارلىغ شىرىن سۆخەنلەر،
كى رەڭگىن سۆز بىلە ئەيلەپ چەمەنلەر.
غەزەب ئوتىنى شەھدىن پەست قىلدى،
ھەدىسى بادەسىدىن مەست قىلدى.
تۇشۇپ ھەيرەتكە سۇلتان قالمادى ھال،
خەيال ئايىنەسىگە بولدى تىمسال.
بۇ شىرىن سۆز بىلە فەرھاد كىردار،
بۇ تۇتى دامىغە بولدى گىرىفتار.
ئالىپ بىردانە لەئلى ئاتەشىن رەڭ،
بەھاسى يەتتە ئىقلىم باجىغە تەڭ.
جەۋاننىڭ ئالدىغە قويدى بولۇپ خەم،
دېدى: «ئەي نەۋ جەۋانى دۇشمەنى غەم.
مۇنى ئالىپ بۇ تۇتىنى ماڭا بەر،
كى قىلمىش بەھرى ئىشقى دامەنىم تەر.»
جەۋاندا يوق ئىدى تابى جۇدالىق،
قەبۇل ئەتمەي دىلىن قىلدى يارالىق.
دېدى شەھزادە: «ئەي نائاشنا خۇي،
گۇلۇمدىن تاپماغان بولساڭ ئەگەر بۇي.
مۇنى بىلگىل بۇ سەرھەد ھارىسمەن،
كى تاج ئىلە نىگىننىڭ ۋارىسمەن.
ئەگەر بەختىڭ ئويانغدۇر، ئەختەرىڭ يار،
بۇ پەردىن ئۆت، بۇ تاشنى ئەيلە دەركار.
ۋەگەرنە ئىبلىتەسەن تۇرلۇك نەدامەت،
يېتىشكەچ جانىڭا خارى مەزەللەت.
بېرۇرسەن ئاندا قۇشنى رايگانە،
تاپالماي بەرمەشىگە ھېچ بەھانە.»
جەۋان بەس سائەتى قىلدى تەئەممۇل،
دېدى: «سۇلتان خىلافىن ئىستەگەن قۇل.
ئۆزۈڭنىڭ قانىدىن يۇغاي قولىنى،
تاپائالماس بۇ يۇماسلىق يۇلىنى».

① قول يازما نۇسخىسىنىڭ ھاشىيەسىدە بۇ سۆزگە پارسچە «نامى مۇغەننىيەستكى دەر زەمانى خۇسرەۋ پەرۋىز گۇزەشتە (خۇسرەۋ پەرۋىز زامانىدا ئۆتكەن بىر مۇزىكانتنىڭ ئىسمى)» دەپ ئىزاھات بېرىلگەن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

مۇنى دەپ لاجەرەم تۇتىنى بەردى،
جۇدالىقدىن ئىچىدە قالدى دەردى.
بولۇپ خۇش ئالغاندىن شاھزادە،
گۇمان قىلدى ئۆزىن ئانداغ زىيادە.
كى گويا ئىلكىگە بىۋەھمۇ بىبەيىم،
كېلىپ قالدى نېگىنى يەتتە ئىقلىم.
بولۇپ كۆڭلى ئارا بۇ نەۋئى پىندار،
كى بولمىش رۇبئى مەسكۇنغە جەھاندار.
تاپىپ، ئەلقىسسە، بەھەد شادما نلىق.
يانىپ ئەيۋانىدا تاپتى ئەمانلىق.
بولۇپ تۇتى بىلە ھەمدەم مۇساھىب،
ئانىڭدىن ئۆزگەنى دەر ئىھردى غايىب.
چىقارىپ ئالدىغە ھەرلەھز ئانى،
جۇدا بولماس ئىدى ئەسلا زەمانى.
بۇ تۇتى ھەم قىلىپ شىرىن ھىكايات،
داغى رەڭگىن سۇخەنلەردىن رىۋايات.
ئۇتۇپ شەھزادەنىڭ كۆڭلىنى ئاندىن،
كۆرۈندۇرمەس ئىدى غەمنى جەھاندىن.
كەل، ئەي ساقى، قولۇمغە كەلدى مەقسۇدە
قۇلۇڭغە جامى ئىشرەت ئال، چالىپ ئۇد.
ماڭا تۇتقىل قىزىغ بولغاچ تەرەننۇم،
كى قىلسۇن تۇتىنى كۆڭلۇم تەبەسسۇم.

ئاسمانى ئىشرەتى جەھانداری سۇلتان مېھرپەرۋەر ماھپارەنىڭ خۇدبىنلىق ۋە پىنداری غەلەتى سەھابىدىن تىيرە بولغاچ، تۇتىنى شىرىن گۇفتارنىڭ نەغمىسى سۇبھ ئاساری نەسىمى بىلە ئافتابى ئالەم سوز ئىشق بەھرەۋەر بانۇ باتىنى مەشرىقىدىن باش چىقارىپ زەررەۋار ئىزتىرابغە تۇشكەنى

قەزا دىۋانىغە باققان مۇفەككىر،
ھەقايىق پايىتى ئاچقان مۇدەببىر.
بۇ يەڭلىغ ئەيلەمىش بۇ سۆزگە تەمھىد،
قىلىپ سۆز ۋەھشىسن كاغەزغە تەقىيد.
كى ھەر ئىش بولسە ئول كائىن ئەزەلدە،
بولۇر بولغان ئىسە بولغان مەھەلدە.
قەزا خادىملارى ھەمۋارە دائىم،
ئانىڭ سامانىغە پەيۋەستە قائىم..
بولۇپ ئانىڭ پەيىدە كۆز تۇتارلار،
ئىرادەت شاھىدى ساری باقارلار
كى تا ئول ئىشنى كەلتۇگەي ئاراغە،
دېگەيلەر ۋەقتى بولمىشدۇر قەزاغە.
بولۇپ ناچار ئەۋۋەل قوزغايلار،
سەبەبلەردىن بىرىنى ئىلغاغايلار.
يۇ ئالەم رەسمى بىرلە ئول چېكەر باش،
تەئەززۇرسىز بولۇر ئىش بولغۇسى پاش.
بۇ سۆزگە بەييىنە بۇدۇركى بىر كۆن،
كى ئول شەھزادەنى خۇرشىد مەزمۇن.
ئىدى بىر خىلۋەت ئىچرە شاغىلى ئەيش،
يوق ئىھردى ئاندا خادىملار بىلە جەيش
بار ئىھردى بىر كەنىزى سەئىد ئەختەر،
يۇزى ئايدەك ئاتى ھەم مېھر پەرۋەر.
ئاچۇق سۆزلۇك ئۇچۇن ھەم خۇش سىتارە،
دەر ئىھردى بىر ئاتىنى «ماھپارە».
ئىدى شەھزادە ئاشىق ئول پەرىگە،
ئانىڭچە مەيلى يوق ئىھردى بىرىگە.
تۇتار ئىھردى ھەمىشە بىرلە ئۇلفەت،
بۇ كۆن ھەم ئۇ بىلە گەرم ئىھردى سۇھبەت.
ئىچەر ئىھردى دەمادەم جامى گۇلگۇن،
كەنىزەك لەيلى ئىھردى، شاھ مەجنۇن.
قىزىغاچ بەزمى ئولفەت دېدى ئول ھۇر:
«كى ئەي شەھزادە سۆز ئايتاي قاراپ تۇرە
مەنىكىم ئولتۇرۇپدۇرمەن كۆرۈرسەن،
ۋىسالىمنى ئەزىز جاندەك بىلۇرسەن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

دېگىلكىم، مەزرەتى خەللاقى بىچۈن،
قىلىپدۇرمۇ كىشىنى مەنچە مەۋزۇن.
نېچۈككىم بار ماڭا ئانداغ چىرايى،
كى بىر ئالەمگە ۋەجهى ماجەرايى؟»
جەۋابىغە لەبىن ئاچماسدا شەھزاد،
تەبەسسۇم بىرلە تۇتى قىلدى پەرياد.
چۇ كۆلدى تۇتىنى شىرىن شەمايىل،
بۇ بولدىي غۇنچە يەڭلىغ غەمگە قايىل.
دېدى: «بائىس نېمەدۇركىم، كۆلەر بۇ؟
ماڭا ئايغاي ئالىپ قالماي سەرۇ مو.
ۋە گەرنە ئۆلتۈرمەنكىم ئۆزۈمنى،
تىرىك كۆرمەس كۆزۈك ھەرگىز يۈزۈمنى.
دېدى تۇتىغە ئول دەم شاھزادە:
«بەيان قىلغىلكى قىلسە ھەر ئىرادە.»
«دېگىل» دەپ قىلدىلار تەكرار بىھەد،
بۇ تۇتى ئاغزىغە باغلاندى بىر سەد.
كى گويا بولبۇلى تەسۋىر بولدى،
دېمەكلىكنى دېمەك تەئخىر بولدى.
ھەسەبدىن تاشقارى بولغاچ بۇ گۇفتار،
ئاچىپ دېدى تىلىسمى گەنجى ئەسرار.
كى «ئەي خاتۇن ساڭا بۇ سۆز نە لازىم،
بولۇرسەن نەفئى يوق سەۋداغە ئازىم.
خەيالىڭدىن چىقار مۇنداغ ھەۋەسنى،
ئىش ئەيلەپ نې قىلۇرسەن، ئىش ئەمەسنى.»
ئۇ يەردىنكىم ئەزەلدىن بۇ فەرىقە،
ئەقىل كەملىك بىلە بولغاچ خەلىقە.
باشىدىن كەتمەدى بۇ سۆز ھەۋاسى،
زىيادە بولدى داغى ماجەراسى.
بولۇپ ناچار مۇرغى قەندى گۇفتار،
تۆكۈپ دېدى جەۋاھىرھايى ئەسرار.
كى «ئەي شەھزادە، بىلگىلكىم، دېسەممەن،
تەبەسسۇم بائىسى بۇدۇركى رەۋشەن.
بۇ خاتۇننىڭ غەلەت پىندارى ئىبردى،
كى ئۆزنى ئۆزگەلەردىن ياخشى بىلدى.
مۇنى بىلمەسكىم ئول بۇ كارخانە،
ئەمەس مەۋجۇدى ۋاھىدغە بەھانە.
ئىبرۇر باغى ئىلاھى ئۇشبۇ ئىمكان،
قاچان بىر گۈلغە بولغاي مۇنچە بوستان.
فەلەك تەھتىدە چەندان گۈلشەنىدۇر،
كى ھەربىرسىدە يۈزمىڭ گۈلبۇنىدۇر.
بىرى بىردىن چىرايلىقدۇر بۇ گۈللەر،
بىرى سۇرخۇ بىرى ئەسغەر بىرى زەر.
ئىبرۇر بىر كىشۋەرى ئۇشبۇ يەقىنىدە،
ئانىڭدەك ياخشى يەر يوقتۇر زەمىنىدە.
بۇ كىشۋەرگە ئانى گەر قىلسە مەنسۇب،
ئىبرۇر يۈز مەرتىبە مۇندىن بىنىيك خۇب.
شەھەرنىڭ بىر چىرايلىق دۇختەرى بار،
دېمەي دۇختەركى، دەي بىر گەۋھەرى بار.
ئاتىدۇر «بەھرەۋەر» خۇرشىد سۇرەت،
چرايلىقلىق بىلە ئالەمكە شۇھرەت.
بۇ كۈنكىم يول كېزەر ھەر كۈن شىتابان،
بۇ رەۋشەن كۆز بىلە ھۇسنىگە ھەيران.
بۇ خاتۇنكىم سېنىڭ يانىڭدا تۇرمىش،
ئانىڭ يانىدا تۇرسە گەر بۇ بولمىش؛
كى كۈندۈز كۈن يانىدا بولسە ئەنجۇم،
جەھانغە كەلمەگەن يەڭلىغ بولۇر گۇم.»
ئىشىتتى ئىبرسە بۇ سۆزنى جەھاندار،
تۇمەن مىڭ دىل بىلە بولدى كىرىفتار.
بولۇپ ئاشىق ئانىڭغە غايىبانە،
ئۆزى قالدى كۆڭۈل بولدى رەۋانە.
كۆڭۈل كەتكەچ بەسى فەرياد قىلدى،
ئۆزىنى ئۆزگەدىن ئازاد قىلدى.
يۈز ئۆيرۈپ بارچەدىن قويدى ئاڭا يۈز،
خەزان بولدى گۈلى بولماي تۇرۇپ كۆز.
ئانىڭ مەيدانى ئىشقىدا چاپىپ ئات،
كۆڭۈل شاھىنى قىلدى ئات بىلە مات.
نە يالغۇز ئىشق كۆرمەك بىرلە قويقاي،
تولادۇركىم ئىشىتمەك بىرلە قويقاي.
ئەگەر قىلسە قۇلاقدىن جىلۋە دىيدار،
بۇجان ئارامۇ دىل ھۇشىدىن بولۇر ئار.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

كى كۆرمەكدىن ئەسەر بولماي بەھانە،
قىلۇر ئاشىق كىشىنى غايىبانە.
كەل، ئەي ساقىكى ئىشق ئولدى جىگەرسوز،
كۆڭۈلدىن ئۆزگەنىڭ قىلغان سۆزىن بۇز.
ماڭا مەي تۇت كۆڭۈل ئۇلفەتكە كەلسۇن،
كۆڭۈل ئايغان كىشى سۇرەتكە كەلسۇن.

بۇ گۈفتار شەھزادەئى جەھاندار سىينەسىگە تونىداكى ئوت ھەرارەتىدىن مۇئتەكەفان پا-
يەئى سەرىر سەلتەنەتى جانلارىغە ئازار يېتىپ، تەھەممۇل ئىقتىدارى كەملىكىدىن خۇسرە-
ۋى ئالىي تەبار ھۇزۇرىدا كەيپىيەتى ئەخبارىنى ئەرزمە قامىغە يەتكۇرگەنى ۋە خۇسرەۋ
كەجكەدانى ئەختەر شۇناس مەسلەھەتى بىرلە بىنەزىر نام نەققاشنى بەھرەۋەر بانۇ
سۇرەتى ئۈچۈن شەھرى مىنۇسەۋادغە ئىبەرگەنى ۋە ئول نەققاشى جادۇنىگار،
ئاشھەبىتىز رەفتار ھىممەتكە سەۋار ئولغاچ، ئول دىيارى فەرخۇندە ئاسارغە
ۋاسىل بولۇپ، شەھزادەئى جەھاندار ئورنىغە قەلەم فىكرەت پەركارى
نەۋكى بىرلە ئول دىلدارى پەرى رۇخسار سۇرەتىنى نىگارىش
ئەيلەپ كەلتۈرگەنى

ئىشىت، سامىئ، بۇ ناقىس ئۆزىدىن سۆز،
داغى كۆر بۇ رىسالە، بولسە گەر كۆز.
كى ئىبردى بۇ كۆڭۈلنىڭ مۇددە ئاسى،
ئەرۇسى سۆزگە كىيدۇرمەك لىباسى.
بۇ يەڭلىغكىم مۇنىڭ يوقارىسىنى،
ئالىنىدى تۇركى تىلغە فارسىنى.
مۇسەننىف نۇسخەسىنى ئەيلەپ ھازىر
بولۇپ بىر خەتكە بەش - ئون مەررە نازىر.
كىنايا تۇ ئىشاراتىن قىلىپ جەمئ،
تەۋجۇھنى كۆڭۈل ئىچرە قىلىپ شەمئ.
لۇغەتلەرنى ئالىپ، ئەيلەپ تەئەممۇل،
ھەمە مەزمۇنلارىنى ھەم تەخەييۇل.
بېرىپ تەرتىب ئەۋۋەل فەقرەلەرگە،
سۇخەنرەسلەركى قويغان زەخرەلەرگە.
مەزامىنلارنى ھەم مەفھۇم ئەيلەپ،
شۇلارگە كىيدۇرۇپ مەنزۇم ئەيلەپ.
رىسالار نەزدىدە مەنزۇر قىلسام،
قەبۇل ئولسە دىلىم مەسرۇر قىلسام.
دېگەن فىكرى بىلە تا ئۇشبۇ تۇغرا،
قىلىپ ئىبردىم ئىبارەتلەرنى ئىنشا.
ئىندىم بۇ يەرگە يەتكەن بىر كۇنى مەن،
كىرىپ كەلدى ھۇزۇرۇمغە نەچە تەن.
كۆرۈپ باشدىن ئوقۇپ بۇ يەرگە تەگرۇ،
دېدىلەر: «ياخشى ئىش بولمىش ئەجەب بۇ،
ۋەلى بىزدەك سەۋادى خاملارغە،
ئەمەس خام، بەلكى مۇتلەق ئاملارغە.
ئاچۇغراق بولسە ئىبردى، خۇب ئىبردى،
كۆڭۈللەرگە داغى مەرغۇب ئىبردى.
كى مۇنداغ تەرزىدە بولسە سەرا سەر،
بىزىڭدەكلەر ئوقۇپ «قايداغ كىتاب؟» دەر.
ئەگەر بىزلەر دېگەن يەڭلىغ پۇتۇلسە،
بولۇرمىز بەھرەۋەر گاھى ئوقۇلسە.
داغى بولغاي دۇنيا قىلماقغە بائىس،
دۇنيا قىلغان كەبى مەۋرۇسغە ۋارىس.
رىسالار بولسە تالىب ئاڭلاماقغە،
نە سۆز بار ئىبركەنىنى چاغلاماقغە.
كۆرەرلەر نۇسخەسىنى كۆرگەنچە،
بىلۇر ھەر سۆزكى بولسە بىلگەنچە.
مۇنىڭغە ھاجەتى يوقدۇر ئۇلەرنىڭ،
ئۇلار غەۋۋاسدۇر بەھرۇد - دۇرەرنىڭ.»
بۇ ناقىس تەبئىگە مەئقۇل كەلگەچ،
بەرادەرلەر سۆزى مەقبۇل كەلگەچ.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

قىلىندى ئىبتىدا بۇ قىسمى مەنزۇم،
كى قىلمىش ياخشىلار بۇ لەۋئى مەرقۇم.
ئىشتىكىل بۇرنا ئۆتكە ياخشى ئەرلەر
مۇنىڭدەك ياخشى سۆز بۇ يەردە دەرلەر.
قاچانكىم تۇتىدىن ئوت تەگدى شەھەە،
قاراپ يىغلار ئىدى بىر كىچە مەھەە.
گەھى كۆنگە قاراپ يىغلار ئىدى فاش،
كۆزىدىن ئاقىزىپ دەريا كەبى ياش.
گەھى باغلارغە بارىپ يىغلار ئىبردى،
نىگارىدەك گۈلنى ئىستەر ئىبردى.
بۇلاردىن مەتلەبىن ھاسىل قىلالماي،
ئۆزىنى يارىغە ۋاسىل قىلالماي.
قىلۇر ئىبردى كىچىلەردە مۇناجات،
تىلەر ئىبردى خۇدادىن ئۇشبۇ ھاجات.
كى «ئەي بارا، خۇدايا، كىردىگارا،
ساڭا ھالىم مېنىڭدۇر ئاشكارا.
مېنى خەلق ئەيلەگەن قادىر خۇداسەن،
يولىن يوق ئەيلەگەنگە رەھنەماسەن.
كەرەم ئەيلەپ مېنى يارىمغە يەتكۈر،
مېنى يەتكۈرمەسەڭ يارىمنى كەلتۈر.
يەنە ئەرزىم بۇدۇر، ئەي ھەييى قەييۇم،
بۇ ھىجران دەردىدىن بىچارە بولدۇم.
ماڭا رەھم ئەيلەگىل بۇ ئىشقنى ئال،
مېنىڭدىن ئالماساڭ يارىمغە ئوت سال.
بۇ ئىشنى قىلماساڭ جانىمنى ئالغىل،
قاۋۇشتۇر ھەشردە جەننەتكە سالغىل.
بۇ يەڭلىغ يىغلابان زار ئەيلەر ئىبردى،
مەلەكلەرگە يىغى كار ئەيلەر ئىبردى.
يېمەس ئىبردى نېمەرسە كىچە - كۈندۈز،
كۆزى بىدار ئىدى گويا كى يۇلدۇز.
بار ئىبردى شاھلىغ ئايۋاندا كۆپ ئەل،
ئۇلۇمى بارچە ئىشلاردا مۇكەممەل.
ھەمە ئالىي نەسەب ئەۋلادى ئەئىيان،
ئۇمۇرى مەملەكەتكە زەبتى ئەركان.
كۆرۈپ شەھزادەدە بۇ نەۋئى ھالەت،
قىلالماي ھېچ قايسى سەبرۇ تاقەت.
ئىلاجىن بىلمەگەندىن چارۇ - ناچار،
شەھەنشەھغە كېلىپ قىلدىلار ئىزھار.
ئىشتىكەچ پادىشەھدىن ھۇش كەتتى،
كۆڭۈل چاجۇشىدىن سەرپۇش كەتتى.
بۇ ئىشدىن بىنىھايەت بولدى ناشاد،
دەر ئېبردى: «روزگارىم كەتتى بەرباد.»
يىغلىدى مەسلەھەتدان زۇ فۇنۇنلار،
ھەمە دانىشۋەرى ساھىب ئورۇنلار.
دېدىلەر: «پادىشاھا، چەكمەگىل رەنج،
مۇنىڭغە سەرف ئېتەلى ئەندەكى گەنج.
تاپالى ھەم داغى بىر ئۇستە نەققاش،
كى بولغاي قىلسە نەقشى كۇن كەبى پاش.
بېرەلى نەچچە ئاتلاردا جەۋاھىر،
ئۆزىگە ئات قويۇپ ھىندۇيى تاجىر.
بەش - ئون چاكەر ئالىپ چىقسۇن بۇ يەردىن،
زىرىكمەي ئەزم قىلسۇن بۇ سەفەردىن.
نەچە بولسە جەۋاھىر سەرف قىلسۇن،
يۇرۇپ يول شەھرى ھىنۇغە ئۇلاشسۇن.
بىر ئىش بىرلە كۆرۈشۈپ شاھ بىرلە،
داغى ئول بەھرەۋەرخان ماھ بىرلە.
كۆرۈشكەچ بىر نەچە كۇن سۇھبەت ئەيلەپ،
تاپىپ ۋەقتىنى بىر كۇن سۇرەت ئەيلەپ.
ئىجازەت بىرلە يانسۇن بۇ تەرەفكە،
كى يەئنى بارگاھى باشەرەفكە.
شۇبۇ سۇرەت بىلە شاھى جەھاندار،
مۇنىڭدەك كىچە - كۇندۇز بولماغاي زار.»
بۇ سۆز مەئقۇل ئولۇپ، ئەلقىسسە، خۇسرەۋ،
كۆلۇپ مەجلىس ئىلگە سالدى پەرتەۋ.
دېدىكىم: «ئۇستە بىر نەققاش تاپسۇن،
ھەيال بولماي دېرەكلەپ رەخش چاپسۇن»
مۇلازىملار چىقىپ ئىستەپ، دېرەكلەپ،
شەرەفنى ھەر بىرى ئۆزگە كېرەكلەپ.
بىرى بىر ئادەمنى كەلتۈردى ئول دەم،
قارارلاركىم ئىمىش سۇلتانغە مەھرەم.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ئاتى ئېردى ئانىڭكى بىنەزىرى،
ئۆزى شەھزادەنىڭ ئېردى ۋەزىرى.
ئەجايىب ئۇستە بىر نەققاش ئېردى،
ئۆزى شەھزادەگە سىرداش ئېردى.
ئەگەر نەقش ئەتسە ئول بىر جانۋەرنى،
فەراسەت ئىشلەتىپ ئەيلەپ ھۇنەرنى.
خەلايىق ئايتۇر ئېردى: «بۇ تىرىك قۇش»
ئۇچۇپ كەتمەي تۇرۇپدۇر پۇتلارى بوش؟!»
ئەگەر نەقش ئەتسە گاھى بىر نېمەرسە،
ئانى سۇرەت دېمەس ئېردى كىمەرسە.
زەمىنۇ ئاسمانىنىڭ سۇرەتىن ھەم،
قىلۇر ئېردى ھەيال بولماسدا بىردەم.
قاچانكىم ئالسە ئىلكىگە قەلەم ئول،
كىشى تاپمای تۇرۇپ ئەسرارىغە يول.
ئانىڭكى سۇرەتىنى تارتۇر ئېردى،
ئانىڭدىن ھەم زىيادە ئارتۇر ئېردى.
ئەگەر بولسە قولىدا پارە ياپراغ،
ئاڭا سىغدۇرغای ئېردى بىر چەمەن باغ.
ئەگەر بىر پارە كاغەز بەرسە ھەركىم،
مۇڭا نەقش ئەيلە دېسە يەتتە ئىقلىم؛
ئۇشۇل سائەت سىزار ئېردىكى، ھەيھات،
سىزالمايدۇر دېگەن بولغای ئىدى مات.
ئەگەر كۆرسە ئۇ قىلغان نەقىشنى فاش،
قەدىم ئۆتكەن خوتەنلىك مانى نەققاش؛
خىجالەتتىن قەسەم قىلغای ئىدى ئول،
كى «قويمای ئەمدى ھەرگىز نەقشگە قول»
مۇنى، ئەلقىسسە، كۆردى شاھزادە،
ئىنايەت ئەيلەدى ھەددىن زىيادە.
بۇ ئىشلارنى ئانىڭغە قىلدى ئىزھار،
بۇ ھەم خۇش بولدى بۇ خىزمەتكە بىسيار.
قىلىپ جابدۇغ ئالىپ بىرنەچچە گەۋھەر،
يەنە بىرنەچچە ساندۇق مۇشكۇ زەئفەر.
چىرايلىق ئات بىلە كىمخابۇ ئەتلەس،
مۇڭا تاپشۇردىلار، بۇ كەتتىلەر، بەس.
قىلىپ تەي نەچچە كۈن مەنزىل - مەراھىل،
دىيارى بەھرەۋەرگە بولدى ۋاسىل.
بار ئېردى ئاندا بىر باغى تەرەبنىاك،
ياشىل تونلۇغ ۋەلىينىڭ كۆڭلىدەك پاك.
يېتىپ ئول باغ ئىچىگە بولدى داخىل،
دەرەختىنىڭ تۈبىگە بولدى نازىل.
ئىدى بۇ باغ مەلىكە بەھرەۋەرنىڭ،
تاشىدا ئېردى ئەمما بۇ شەھەرنىڭ.
بۇكەلگەننى ئىشىتتى بارچە ئادەم،
ھەمە لەشكەرلەرى ھەم، پادىشەھ ھەم.
ئۆزۈن بولغان ئىدىكىم مۇندا ھەرگىز،
بىرەرمۇ سەۋداگەر قىلماپ ئىدى ئىز.
ئىشىتكەچ شەھ بەغايەت شاد بولدى،
جەمئىنى قايغۇدىن ئازاد بولدى.
چىقاردى شول زەمان ئىككى ۋەزىرنى،
كۆرۈپ كەلمەك ئۈچۈن ئول بىنەزىرنى.
بۇلار يەتكەچ ئۇ ھەم بولدى نەمۇدار،
كۆرۈشمەك جامى بىرلە بولدى سەرشار.
بۇلارگە قىلدى ئۇلغەتلەر بەسى خۇب،
يەنە ھەر بىرگە سورغە بەردى مەرغۇب.
داغى شەھگە بېرىپ مەرغۇب سورغە،
مەتائى تاشىدا بىر ئاتى يورغە.
سەرئەفراز ئەيلەدى ھەددىن زىيادە،
بۇلار يانماق ئۈچۈن قىلدى ئىرادە.
ئالىپ رۇخسەت بۇلار ئوردىغە كەلدى،
ھۆزۇرى خۇسرەۋى ۋالاغە كەلدى.
يانىپ كەلگەچ ئۇلار چۈن بارگەھىغە،
دېدىلەر كۆرگەنىنى پادىشەھىغە.
ئىشىتىپ بولدى خۇسرەۋ ئەسرۇ خۇرەم،
ئاڭا تۇشكۈن چىقاردى قوي بىلە يەم.
تاڭ ئاتقاچ پادىشەھ بولدى رەۋانە،
بارىپ باغ ئىچرە تىكتى شامىيانە.
ئىبەردى دەفئەتەن ئىككى ۋەزىرنى،
ئالىپ كەلمەك ئۈچۈن ئول بىنەزىرنى.
ئالىپ كەلدى بولار بولماي ھەيالى،
كۆتەرگەچ كەلدىلەر بىرمۇنچە مالى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

سەلام ئەتكەچ دۇنا قىلدى ئوشۇل دەم،
كۆرۈشتى پادىشاھ بولدى مۇكەررەم.
مەتانى پۇربەھالار قىلدى تارتىق،
ئانىڭدىن پادىشاھ بولدى ئۇياتلىق.
بۇ ماللارنى كۆرۈپ ھەيرەتدە قالدى،
قەبۇل ئەيلەپ سەراسەر قولغە ئالدى.
داغىسوردى: «نە يەرنىڭ بۇلبۇلىسەن،
قايانىدىن كەلدىڭو كىمنىڭ گۈلىسەن؟
بۇ يەڭىلىغ ياخشى ماللار قايدا باردۇر،
جەھاندا يوق، نە يەڭلىغ بايدا باردۇر؟
ئاتىڭ نېدۇر داغى ئانى بەيان قىل،
بۇ يەرگە كەلگەنڭنى ھەم ئەيان قىل.»
دېدى شەھغە:«يېيرىم ھىندۇستاندۇر،
بۇ يەڭلىغ مال بىرلە گۈلستاندۇر.
ئاتىمدۇر بىنەزىرۇ ئىش تىجارەت،
قىلىۇرمەن دائىما ئالەم سەياھەت.
ئىشىتتىم شەھرىڭىزنى، داغى سىزنى،
نەسىبە كەلتۈرۈبدۇر مۇندا بىزنى.»
بولۇپ خۇش پادىشاھ ئىكرام قىلدى،
ئەدەتتىن تاشقارى ئىنئام قىلدى.
يانىپ شاھ ئوردۇسىدا تۇتتى ئارام،
ئىشىتتى بۇ خەبەرنى ئول دىلئارام.
ئىبەردى بىر كەنىزى گۈل بەدەننى،
يۈزى لالە، قەدى سەرۋى چەمەننى.
«ئالىپ كەل سەۋداگەرنى مالى بىرلە،
ئالىپ كەلگەن ھەمە ئەمۋالى بىرلە.»
كەنىزەك كەلدى ئايدي :«ئەي مۇسافىر،
مەلىكەم سىزنى دەيدۇر ئەيلە ھازىر.»
دېدى: «بۇ ئىلتىفات ئۇبدان بولۇپدۇر،
مېنىڭدەك تاش دۇرى ئۇممان بولۇپدۇر.
ۋەلېكىن يول يۇرۇپمەن، چۆل كېزىپمەن،
ماڭىپ يىلدام بۇ يولدا يەنجىلىپمەن.
بۇ كۈنچە مۇندا تۇرسام، ئەرتە بارسام،
مەلىكەم سۇھبەتىنى ئەرتە تاپسام.
ئەگەر ئەيلەپ مەلىكەم بۇ كەرەمنى،
يارۇتسە گۈل يۈزىدىن بۇ ئىرەمنى،
كېلىپ مەن خەستە قولنى ئەيلەسە شاد،
بولۇر قىلغان كەبى مىڭ بەندە ئازاد.»
كەنىزەك چۈن ئىشىتتى بۇ سۆزىنى،
يانىپ دەرگەھكە يەتكۈزدى ئۆزىنى.
ئىشىتكەننى تەمامەن ئەرز قىلدى،
مەلىكە بارماقىنى فەرز قىلدى.
كەنىزەكلەرنى ئالدى زىينەت ئەيلەپ.
داغى ئالدى خەزىنە ھىممەت ئەيلەپ.
كېلىپ باغ ئىچرە توشتى بىر تەرەفكە،
يولۇقتى بىنەزىرى بۇ شەرەفكە.
مەلىكەم پەردەدە، بۇ تاشقارىدا،
ھەمە چاكەرلەرى تۇردى نارىدا.
ئالىپ كەلدى مەتانى خۇش بەھالار،
ھەمە كىمخابۇ ئەتلەسلەر، تەۋالار
كۆرۈپ بولدى مەلىكە تۇرفە ھەيران،
«نە خۇش كەلمىش بۇ يەرگە ئۇشبۇ مېھمان.
يەنە بىر نەرسە قالغان بولسە كەلتۇر،
ئەگەرچە راستۇ يالغان بولسە كەلتۇر.»
دېدىكىم بىنەزىرى: «قالمادى مال،
ئالىپ كەلدىم ھەمە كىمخاب ئىلە شال»
كەنىزەكلەر دېدىكىم:«قالدى سەندۇق،
ئانىڭدىن ئۆزگە ئاندا ھېچ نېمە يوق.
مەلىكە ئايدى: «سەندۇق قانچەرەك بار،
ئالىپ كەلسۇن كۆرەيكىم، نې كېرەك بار.»
دېدىكىم بىنەزىرى: «ئول ئەمانەت،
ئىگەسىگە تەگۈرگۈمدۇر سەلامەت.»
دەپ ئېيرىدىكىم «ئەمانەت» مەردى دانا،
مەلىكە: كۆرمەك ئۇچۇن بولدى شەيدا.
دېدىكىم: «بۇ سۆزۈڭنى ئاڭلاماسمەن،
قەسەم قىلغان بىلەن ھەم تىڭلاماسمەن.»
دېدىكىم بىنەزىرى: «ئەي مەلىكەم،
بۇ سەندۇق پادىشاھنىڭ قۇلغى مەھكەم.»
مەلىكە ئايدى: «يالغان بۇ بەھانە،
قەبۇل ئەتمەس بەھانە بۇ زەمانە.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توكى

باريپ سەندۇقنى كەلتۈرگىل، يۈگۈرۈشىل،
ماڭا سەندۇقنى كۆرسەتكىل، قۇتۇلغىل.»
دېدىكىم: «بۇلسە ئانداغ بىر سۇزۇم بار،
كى بولسام سەندۇق ئاچقاندا ئۆزۈم بار.»
قەبۇل ئەيلەپ مەلىكەم دېدى: «مەئقۇل،
باريپ سەندۇقنى كەلتۈركىلكى خۇش بول.»
ئالىپ كەلدى ئوشۇل دەم بىنەزىرى،
ئۆزىنى قىلدى سەكسەن ياشدا پىرى.
قارى كۆرگەچ مەلىكە بولدى خۇررەم،
دېدى: «ئولتۇر بۇ يەردە، قىلماغىل غەم.»
كىرىبان بىنەزىرى بولدى خاموش،
مەلىكە يۈزىنى ئاچقاچ بولدى بىھۇش.
يەنە ھۇشىغە كەلدى ئۇشبۇ سائەت
ئاران تۇختاتتى ئۆزىنى قىلدى تاقەت.
ئاچىپ سەندۇقنى كۆردى چۈن مەلىكە،
ئىچىدىن سۇرەتى چىقتى سەلىكە،
ئەجەب سۇرەتكى گويا جانى باردۇر،
ئىچىدە بىر جەۋاھىر كانى باردۇر.
ئوشۇل سائەت مەلىكە بولدى ئاشىق،
دېدى «بەلگۈردى گويا سۇبھى سادىق.»
دېدى: «بۇ قايسى ئادەم سۇرەتىدۇر،
ئىچىدە ئىككى ئالەم سىيرەتىدۇر؟»
دېدى مېھمان: «بۇ سۇرەتنىڭ ئىگەسى،
ئۆزى شەھزادەدۇر خۇسرەۋ بالاسى.
ئۆزى خۇش خۇيۇ زەررىن تاجۇ ئاقىل،
جەۋانمەردۇ سەخاۋەت پىشە كامىل...»
مۇنىڭدىن ئۆتكۈزۈپ كۆپ قىلدى تەئىرىف،
جەھاندا قالمادى بىر زەررە تەۋسىف،
دېدى: «ئەمدى بۇ سۇرەتنى ماڭا بەر،
بېرەي گەۋھەر، جەۋاھىر بىرلە كۆپ زەر.»
دېدى مېھمانكى: «باشدا ئايمادىممۇ،
ئەمانەت پادىشەھغە دېمەدىممۇ؟»
دېدى: «يالغان دېمە، ئېرمەس ئەمانەت،
كىم ئانداغ سۆز بىلە چەكمە مەلامەت.

بۇ بولسە پارە كاغەز ئەچىرە سۇرەت،
قاچان بولغاي ئۇلۇغ شەھنە ئەمانەت؟»
دېدى مېھمانكى: «بىنىگالە زەمىنىدە،
ئۇلۇغ شەھزادەئى باردۇر يەقىنىدە.
ئانىڭ بىر ياخشى سۇرەت دۇختەرى بار،
ئەجايىپ نۇرى ئوتلۇغ ئەختەرى بار.
مۇڭا غەيبانە ئاشىق بولغان ئېرىكەن.
ئىچىگە ئىشتىياقى تولغان ئېرىكەن،
بۇ سۇرەتنى ماڭا شۇل بۇيرۇغاندۇر،
سىرىن ئايتىپ بەغايەت يىغلاغاندۇر.»
مۇنى ئاڭلاپ مەلىكە رەشكى كەلدى،
كۆزىدىن بىنىھايەت ئەشكى كەلدى.
دېدى: «بارمە ئۇيان، سۇرەتنى بەرگىل،
مۇنىڭ ئورنىغە بەھەد ئالتۇن ئالغىل.»
ئەلاھازا بېرىپ تۇرلۇك جەۋاھىر،
ئالىپ سۇرەتنى ئاندىن بولدى سابىر.
بۇيان چىقتى ئۇ يەردىن بىنەزىرى،
مەلىكەنى تۇتۇپ ئېردى زەمىرى.
ئوشۇلدەم چەكتى بىر سۇرەت ئەجايىب،
مەلىكە سۇرەتى بولدى غەرايىب.
ئىجازەت بىرلە پات فۇرسەتدە ياندى،
كېلىپ شەھزادە ۋەسلىگە ئولاندى.
ئالىپ سۇرەتنى قويىندىن ئوشۇل ھال،
جەھاندار ئالدىدا قويدى بولۇپ لال.
بولۇپ شەھزادە بۇ سۇرەتكە ۋاسىل،
بۇ ۋەسل ئولغاچ قولىدىن كەتتى ھاسىل.
ئاڭا ئىنئام قىلدى بىنىھايەت،
بۇسۇرەت بىرلە كۆزلەپ ئىستىراھەت.
ھەمىشە يىغلار ئېردى ئاھ تارتىپ،
جەھاندىن بىخەبەر، سۇرەتكە باقىپ.
كەن، ئەل ساقى، نىگارىم تاپتى سۇرەت،
تۇزەلى ئەمدى مەيدىن بەزمى ئولفەت.
ماڭا بىر جام تۇت ئەيلەپ ئىنايە،
ئىچىپ ئەيلەي ھۇزۇڭدا ھىكايە.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئەلدەم دەشتىدە يۈيە ئۇرغان تالىبى سادىقلار ئىبارەت سۈرەتىدىن مەتلۇب تەرەفكە يول
تاپقىچ ئەقلى كامىل ھاسىل قىلغانلىكى ئەكسىدە شەھزادەگى جەھاندار ئىشق بەيابانىدا
تەپىدە ئەيلەپ، سۈرەت ئىشارەتىدىن مەھبۇب سارىغە يول ئىستەپ، جۇنۇنى شامىلغە
ۋاسىل بولغانى ۋە بۇ ۋىسالى ئەدىمۇل - ئەغلال ئىمرافى تەلەبىدە ئىدتىمالانى
شەككەرىن مەقال ساھىب كەمالىنىڭ خاتۇنانى سەبىۋل - جەمال قەبىزل -
ئەھۋال بىۋەفالىغى ۋە مەكرى ھىيلىسى مۇزەممەتىدەكى ھىكايانى ئايىنە
تىمسالىغە قايىدىل بولغانى

بۇ دۇر بەھرىگە چۈمگەن چۈست غەۋۋاس،
بۇ سۆز قەسرىگە كىرگەن شوخ رەققاس.
چىقىپ ساھىلغە ئەيلەپ دۇرفىشانلىغ،
بۇ يەكلىغ ئەيلەمشىدۇر نۇكتەدانلىغ.
كىم ئول ۋەقتىكى ئول نەققاسى پۇرفەن،
چىقاردى قويىنىدىن سۈرەتنى رەۋشەن.
كۆرۈپ شەھزادەنىڭ تەبئى ئاچىلدى،
ئاچىلغان غۇنچەسى گۈلدەك ساچىلدى.
كى سۈرەت يوقلۇغىدا گاھى - گاھى،
ئىدى ئەيۋانى سۈلتانلىغ پەناھى.
قاچانكىم بولدى پەيدا ئۇشبۇ سۈرەت،
جۇنۇنلۇغ لەشكەرىدىن تۇزدى شەۋكەت.
كېزىپ فەرھاد يەكلىغ دەشتى ھامۇن،
ۋەزىرى ئىبردى ئاقىل ئاندا مەجنۇن.
كۆزى گىريان، ياقاسى چاك دائىم،
يېمەك - ئىچەك يوق ئىبردى دەھرى سايىم.
قاراپ سۈرەتكە ياد ئەيلەپ سەنەمنى،
دەر ئىبردى ھەجرىدىن كۆرگەن ئەلەمنى.
چېكەر ئىبردى دەما دەم ئاھۇ ئەغغان،
كۆزى جەيھۇنى ئىبردى قىپقىزىل قان.
بۇ يەكلىغ مۇزتەرىب، دىۋانە ئىبردى،
كى بارچە ئاشنا بىگانە ئىبردى.
ئاتا بىرلە ئانادىن ھەم گۈرىزان،
خەيالى دائىما كەزمەك بەيابان،
ئاتا ناشاد ئىدى، غەمكىن ئاناسى،
تويۇپ ئۆز جانلارىدىن ئىككىلاسى.
جۇنۇن دەفىنگە ئىستەر ئىبردى دارۇ،
بۇ دارۇ نەفىئ قىلماس ئىبردى بىر مۇ.
ئىبەرتىپ ھەر تەرەفكە نەچچە ئادەم،
دىرەكلەپ بىر مۇئالىج دافئى ئەم.
ھەكىمانى خىرەد ئاگاھ بولۇپ جەمئ،
كۆڭۈل فانۇسى ئىچرە يارۇتۇپ شەمئ.
تۆكۈلدىلەر بۇ مەھزۇننىڭ باشىغە،
كىيىكلەردەككى مەجنۇننىڭ باشىغە.
ئىلاج ئەتمەككە ئولدىلار تەلەبكار،
بولۇپ ھەرقايىسى بىر ھىكمەتكە سەركار.
تولا كۆرسەتتىلەر تەدبىرى سايىب،
كى ھەر تەدبىرى ئەفلاتۇنغە نايىب.
بۇلار قىلغانچە تەدبىرى ئىلاجىن،
ئالۇر ئىبردى جۇنۇن ئىدراكى باجىن.
بولۇر ئىبردى جۇنۇن ھەردەم زىيادە،
كى دىل لەۋھى خىرەددىن ئىبردى سادە.
ئىلاجى ئولغاچ ئول بىكەسكە ئازار،
دەمادەم ئارتار ئىبردى ئاھ ئىلەزار.
بولۇپ دەرماندە بارچە يىغدىلار قول،
تاپائالماي ئىلاجىغە ئانىڭ يول.
كېلىپ ئەرز ئەيلەدىلەر شەھغە ئانى.
بولۇپ نەۋمىد ئول جەمشىدى سانى.
دېدى ئەركانى دەۋلەتكە ئوشۇل دەم:
«قالۇرمۇ تا ئەبەد كۆڭلۈمدە بۇ غەم.
نە بولغايكىم ئىلاجى تاپسا ئىمزلار،
كۆڭۈل گەنجىنەسىگە باقسا ئىمزلار.
كى شايەد بىر دەۋايى چىقسە ئاندىن،
بولۇپ غەمسىز ئۆتۈپ كەتسەم جەھاندىن.»

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

مۇنى ئاڭلاپ ھەمە خاسانى دەرگاھ،
دېدىلەر: ياخشى بولغاي، ئەي شەھەنشاھ.
ئېيرۇر بىر مەسلەھەت بىزلەرگە مەئقۇل،
ئۇممىد ئولدۇر، ئىلاج ئولغاي مۇڭا شول.
كى تۇزسەك مەجلىسى خۇرشىد يەكلىغ،
بولۇپ ھەزرەتلەرى جەمشىد يەكلىغ.
بولۇپ ئولتۇرسالار مەجلىسكە ساھىب،
تۇزۇلسە بەزمى ئەسبابى غەرايىب،
قىلىپ شەھزادە ھەم تەخت ئۆزرە ئىجلاس،
چىقارسە كۆكلىدىن ھەر تەرزى ۋەسۋاس.
يىغىلسە ئاندا شىرىن نۇكتە دانلار،
دېسە خاتۇن كىشىلەردىن بەيانلار.
دېبان مەزلۇمەلەرنى ناقسۇل ـ ئەقل،

بۇ يەكلىكىم قىلۇر ھەر قايسى چۈن نەقل.
مۇزەممەتلەر بىلەن ئەيلەپ مۇرەككەب،
ھىكايەتلەر بەيان قىلسە مۇئەججەب.
جەھاندا ھەر يامان ئىشكىم ئۇلاردىن
ئۆتۈبدۇر، بىرنى ئون قىلسە شۇلاردىن.
داغى قىلغان ئېسە ھەر قايسى مەزلۇم،
كۇيەۋسىگە ياماڭلىغلار، بولۇپ شۇم.
بەيان ئەتسە ئانى ئەيلەپ مۇبەرھەن،
ئىشىتسە شاھزادە ئانى رەۋشەن.
بولۇپ شايەد مۇئەسسەر ئول ھىكايەت،
ئەجەب يوقتۇركى گۇم بولغاي بۇ ئافەت.»
بولۇپ خۇسرەۋگە بۇ فىلجۇملە مەئقۇل،
نەكىم مەزكۇر بولدى ئەتتى مەفئۇل.

ئەۋۋەلقى ھىكايەت

دېدى ئەۋۋەل نەدىمى نۇكتە پەرداز،
تۆكۈپ گەنجىنەئى دىلدىن دۇرى راز.
بۇ يەكلىغكىم بۇرۇن ئۆتكەن زەماندا
بار ئېركەن بىر جەۋانى بۇ جەھاندا.
سەخاۋەتلىك، چىرايلىغ ھەم خىرەدمەند،
مەئىشەتلىك، قۇۋەتلىغ ھەم ھۇنەرمەند.
كەمى گۇم بارچە ئەسبابى جەھاندىن،
يۇز ھەسسە كامران ھەر كامراندىن
ئالىپ .ئېردى ھۇزۇر ئىستەپ جەمىلە،
كى ئېردى ئول جەمىلە بىنتى ئەمەد.
جەۋان ئېردى ئاڭا بىمھەد گىرىفتار،
ئانىڭسىز بۇ جەھاندىن ئېردى بىزار.
ئىدى ئاشىق بۇ خاتۇن ھەم بەغايەت،
ئانىڭسىز بولماس ئېردى جان كىفايەت.
تىرىكلىك لازىمىكىم چارۇ ناچار،
ئېرۇر ئادەمكى بار ئەلبەتتە دەركار.
چىقار ئېردى جەۋان ناچارلىقدىن،
ۋەلى يانغۇنچە ئول بازارلىقدىن.
ئاقىتۇر ئېردى كۆزدىن سەيلى ئەشكىن،
بۇ خاتۇن ھەم ئانىڭدىن ئېردى غەمكىن،
يىلۇر ئېردى خەلايىق ھەم بۇ ئەسرار،

بۇلارنىڭ ھېچ قايسى ئەتمەي ئىزھار.
مەھەللە كويو شەھر ئەھلىگە پىشە،
بۇ ئىككەۋدىن بەيان ئېردى ھەمىشە.
ئەگەر ئىككى كىشى تاپسە رىغاقەت،
بۇئىككەۋدىن ئىدى نەقلى ھېكايەت
يولۇقسە ھەرقايان كۆزگە ئەگەر كۆز،
دېيىشمەس ئېردىلەر مۇندىن بۆلەك سۆز.
كى «ھەركىم بولسە ئەر ـ خاتۇن جەھاندا،
بۇلار يەكلىغ بولۇپ يۇرسە زەماندا.»
جەۋانغە بولغان ئېردىكىم بۇ ئادەت،
شىكارى گوشتىدىن تاپماق ھەلاۋەت.
بارۇر ئېردى گەھى سەييادلىقغە،
شىكار ئەتكەچ بولۇر دىل شادلىقغە.
بار ئېردى ئاندا بىر فاسىق بەد ئەختەر،
ئىدى ھاكىم ۋىلايەتغە، بەرادەر.
قەزارا بۇ جەۋان بىرلە يولۇقتى،
مۇھەببەتدىن تولا گەپلەرنى سوقتى.
ئىكەۋلەن دوستلۇقغە قىلدىلار ئەھد،
قىلىشىپ كۆڭۈل ئالماقغە بەسى جەھد.
كېلىش ـ بارىش تولا بولدى ئارادا،
داغى ياد ئەيلەمەكلىكلەر دۇئادا.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ھەممىسە مەي ئىچىشمەك، ئاۋغە چىقماق،
ئىشى يوق بولسە شول سائەت تاپىشماق.
كۆنى ئول بەدگۈھەر خاتۇننى كۆردى،
كۆزى كۆركەن زەمان كۆڭلى يۇگۈردى.
فەرامۇش ئەيلىدى ئول ئاشنالىق،
كۆرۈندى ياخشىراق ئاندىن جۇدالىق.
تاپىپ بىر ھىيلەگەر كەمپىرى بەدبەختە،
بېرىپ بىر نەچچە تەڭگە ئەندەكى رەختە.
قىلىپ يىغلاپ تۇرۇپ بۇ سۆزنى ئىزھار،
دېدىكىم: «ئەي مومام. ۋەقتىن تاپىپ بار.
بارىپ يەكسەر مېنىڭ ھالىمنى ئايغىل،
بىر ئىش قىلغىل دىلىغە يېڭنە سايغىل.»
ئىدى كۆپ ھىيلەگەر ئول بەختى ۋاژۇن،
بۇزۇغلەرغە ئىدى گويا كى قانۇن.
بارىپ دېدى ھەمە گۇفتارلارنى،
بەيان ئەتتى ھەمە ئەسرارلارنى.
بۇ خاتۇن تىكشاماي ئۆتتى نەچە كۈن،
دېمەدى ھەم داغى كىمدۇر ئۆزى چۈن.
تولا تەكرار ئېتىپ ئازغۇردى ئاخىر،
ئوشۇل دەللالەنى بەدبەختى كافىر.
ئانىڭ ئۇچۇنكى خاتۇنلار خەمىرى،
ۋەفانىڭ رەڭگىدىن خالى زەمىرى.
قەبۇل ئەيلەپ بويۇن سۇندى بۇ ئىشقە،
دېدى: «كىرسەم كىرەي ئۇشبۇ رەۋىشكە.»
بۇ سۆز بىرلە كۆيەۋ ھەققىن ئۇنۇتتى،
تاپىپ خىلۋەت ئاڭا ئۆزىنى تۇتتى.
قاچان بولسە كۆيەۋ بىرلەھزە غايىب،
ئانى ئەيلەر ئىدى ئورنىغە نايىب.
مۇنىڭدەك ئۆتكۈزۈپ كۆپ كۈنلەر ئۆتتى،
ھەدىسى لەيلىيۇ مەجنۇنلار ئۆتتى.
قەزادىن ئول جەۋان سەھراغە باردى،
كىيىك قوغلاپ يۈرۈبان ئاتى ھاردى.
ئۇزاق ئىبردى ئاراسى ئۇز ۋەتەنگە،
يۈرۈپ سەير ئەيلەدى بىردەم چەمەنگە.
يانىپ كەلمەك ئىلاجىنى قىلالماي،

بۇ سەھرادا داغى توختاپ تۇرالماي.
قېيىن ئاتا ئۆيىنى قىلدى مەنزىل،
بۇ كەلگەندىن ئۇلار ھەم بولدى خۇش دىل.
ئالىپ كەلگەن ئىدى بىر نەچچە سەيدى،
قىلىپ بىسمىل قازاندا ئەتتى قەيدى.
ئالىپ قالدى داغى بىر پارەئىنى،
نەسىبى ئول جەلەب مەككارەئىنى.
پىشىق گوشىت ماھەزەر بىرلە كېتۈردى،
جەۋان باقماي ئاڭا خامۇش تۇردى.
بۇلار دېدىكى: «ئەي فەرزەندى دىلبەند،
غىزا يەپ ئولتۇرۇڭ خۇررەمۇ خۇرسەند.
مەگەر بىزدىن گۇمانى بەد قىلۇرسىز،
يېمەي ھېچ نەرسە خامۇش ئولتۇرۇرسىز.»
جەۋان دېدى: «گۇمان يوقتۇر سىلەردىن،
كېلىپمەن ھالى بىر مەنزىل سەفەردىن.
داغى ئاددىت قىلىپدۇرمەن ھەمىشە،
يېمى بىرلە غىزا قىلماقنى پىشە.
ئۇ يوق يەردە غىزا ھەرگىز يېمەسمەن،
كىشىگە قارنىم ئاچتى ھەم دېمەسمەن.»
مۇنى ئاڭلاپ بۇلار كۆپ بولدى خۇررەم،
ئۆزىگە تەكىيە بەردى ئاتىغە يەم.

ئىشت ئەمدى ئۇيانىنى خاتۇنىدىن،
ئۆتۈپ ئىردىكى خۇفتەن ئول تۇنىدىن.
يەقىن بىلدىكى كەلمەس ئەمدى ئول ئەر،
ئىچىدىن باش چىقاردى فىتنەئى شەر.
غەنىمەتدۇر بۇ دەم تەدبىر ئەيلەي،
بۇ ئاچ نەفسىنى دائىم سىير ئەيلەي.
ئىبەردى ئويناشىغە ئۇشبۇ پەيغام،
كى «پات كەلگىل غەنىمەتدۇر بۇ ئاقشام.
ئالىپ كەل ئارغۇماقى خۇش خەرامى،
سېنىڭدۇر ئەمدى ئۇمرۇمنىڭ تەمامى.»
مۇنى چۈن بىلدى ئول بەدبەختى مەلئۇن،
بۇ سەۋداددىن ئىدى كۆڭلى ئارا خۇن.
توقۇپ بىر ئارغۇماقى باد رەفتار،
يېتىپ كەلدى بولۇپ قاچماقغە تەييار.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

چۈ كۆردى ئانى بۇ بەد ئەسلى لەفچەن،
چىراغ ياقىپ ئۆيىنى قىلدى رەۋشەن.
ئالىپ بىر باغ ئوتۇن بىرلە گۈگۈتنى،
ئىمارەت ئارقاسىدىن ياقتى ئوتنى.
تۇتاشقاچ ئوت ئىمارەتكە بەيەكبار،
قوپۇپ فەريادلار قىلدى بۇ ئەييار.
كى «ئەي خادىم، كەنىزەكلەر كېنىكلار،
بۇ ئۆيگە ئوت تۇتاشتى سۇ سېپىڭلار.»
مۇنى دەپ چىقتى ئۆيدىن تاشقارى ئول،
مېنىپ ئات ئۆزرە ماڭماي كۆزلىدى يول.
ھەرامزادە سىيەھ بەختۇ تىبەھكار،
ياپۇشتى ئارقاسىغە دانەئى كار.
يۈرۈپ مۇندىن بۆلەك شەھرىگە كەتتى،
چالا قالغان ئىشنى ئاندا ئەتتى.
بۇ سۆز بۇ يەردە تۇرسۇن، ئەي بەرادەر،
قىلاي ئەمدى جەۋاندىن سۆز مۇقەددەر.

تاڭ ئاتقۇنچە بۇ بىچارە ۋەفادار،
جۇدالىقدىن چېكىپ ئەفغان، بولۇپ زار.
سەھەرلەپ خۇبلاشىپ ئۆيگە ياندى،
يەقىن يەتكەنسىرى بىمەد قۇۋاندى.
يېتىپ كەلدى ئۆيگە بولدى داخىل،
ئەمەس تامدىن بولەك ھېچ نەرسە ھاسىل.
يىغلدى بارچە قۇللار ھەم كەنىزەك،
چىرايى بارچەسىنىڭ رەڭگىرانده‌ك.
خەبەر سوردى ئۇلاردىنكىم: «نە بولدى،
نە بالىسىدىن بۇ ئۆيگە ئوت قويۇلدى؟»
بۇلار بىلگەنلەرىنى ئەيلىدى فاش،
جەۋانىنىڭ كۆزىگە پۇر بولدى قان - ياش.
«خانىكەڭلەر قەنى؟» دەپ سوردى، ئېرسە،
خەبەر ئايتالمادى ئەسلا كىمەرسە.
جەۋان قىلدى گۇمان، ئوتنى تۇشۇپتۇر،
خەبەر ئالماي كىشى ئوتدا كۆيۈپدۇر.
كېرىپ ئاختاردى كۇلنى بىنىھايەت،
ئەسەر تاپماي مەلال ئولدى بەغايەت.
تەفەككۇر قىلدى بىرلەھزە سالىپ باش

دېدى: «گەر كۆيسە ئېردى ئوت ئارا فاش.
ئەسەر بولغاي ئىدى ئەلبەتتە ئاندىن،
كۇل ئىچرە پارە - پارە ئۇستىخاندىن.
ھېچ ئېرمەسكىم تاپىپ فۇرسەت ھەزىمەت،
تاپىپ مەندىن بۆلەكرەك ئەرنى ئۇلفەت.
مۇنىڭدەك پىتنەنى قوزغاپدۇر ئوخشار،
مېنىك پەردەمنى ئەلگە ئاچقان ئوخشار.»
مۇنى دەپ دەرمەھەل ئەزم ئەتتى ئاندىن،
خەبەر سوردى دەما دەم ئول ياماندىن.
دېدى ئادەملەرىكىم: «نىسفى شەبدە،
يوق ئولدى، بىلمەدۇك، قايسى تەلەبدە.»
جەۋان بىلدىكى ئىش مۇنداغ ئىكەندۇر،
مىنىپ ئاتىغە بەردى قامچىدىن زور.
يۈرۈپ ئۇچ كۈن كۆرۈندى بىر دىيارى،
ئاتىنى چاپتى، يۈردى شەھر ساری.
يەنە ئۇچ كۈن يۈرۈپ سوردى خەبەرلەر،
مەھەللە، كويۇ بازارۇ گۈزەرلەر.
ئىمدى تۆرتۈنچى كۈن بىر ھەۋلى كۆردى،
بۇ ھەۋلىغە ئەجەب كۆكلى يۈگۈردى.
كىرەلمەي دەفئەتەن ئارام ئالدى،
يىراقدىن كۆزىنى ھەۋلىغە سالدى.
كۆرەركىم بىر زەئىفە چىقتى ئاندىن،
ئانىڭدىن سوردى بۇ سۆزنى گۇماندىن.
كى «ئەي ئايلە، فەلان خاتۇن قايانداﺍ؟»
دېدى ئول: «ئوينىاشى بىرلە ئۇيانداﺍ.»
«كىرىپ ئايتىڭ كېلىپدۇر ئېرىڭىز، دەپ،
مۇنىڭدىن تاشقارى قىلماڭ يەنە گەپ.»
كىرىپ ئايدى: «خانىم، گەپ ئۇشبۇ، ئۇشبۇ.»
مۇنى ئاڭلاپ قارادى ئولمۇ ئۇترۇ.
كۆرۈپ ئانى چىرايى بولدى زەئفەر،
دېدى ئوينىاشىغە: كەلمىش مانا ئەر.»
كۆرۈنگەچ بۇ سەراسىم بولدى ئىككەۋ،
دېدىلەر: «نې قىلۇرمىز، ھىيلەئى نەۋ.
قاچالى ئارقەدىن قالسۇن ئۇ يەردە.»
مۇنى دەپ مىندۈرۈپ بىر ئاتنى جەردە.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئىكى ئادەمنى قوشتى ئول جەلەبكە،
بەلا كەلسە قۇتۇلغاي، دەپ سەبەبكە.
جەۋان چۈن سائەتنى ئول يەردە تۇردى،
كۆڭۈلكە بىر گۇمانى شۇئىلە ئۇردى:
«مۇبادا بولماغاي داغى يەنە يول،
ئانىك بىرلە چىقىبان قاچماسۇن ئول.»
يۇگۈردى ئارقاغە قىلماي تەۋەققۇف،
چۇ كۆردى خاتۇنىن قىلدى تەئەسسۇف.
شامال يەڭلىغ كىلىپ يەتتى ئوشۇل دەم،
سالىپ خەنجەرنى ئۆلتۈردى بىر ئادەم.
مۇنى كۆرگەچ بىرى قاچتى بەيابان،
كىلىپ ئات چولبۇردىن تۇتتى شىتابان.
كۆرەكسىم ئول جەلابى بىۋەفادۇر،
دېدى: «ئۆلتۈرمەكسىم ئەمدى رەۋادۇر.»
ئالىپ يۈردى ئۇ يەردىن توختاماي بەس،
ياشۇنۇپ قالدى هويلدا ئۇ ناكەس.
جەۋان كەلگۈنچە بىر باغقە يەتتى،
دىلدىن ئەندەكى قورقۇنجى كەتتى.
خەيال ئەتتىكى: «بارماي ئۆيگە هالا،
كى بولغاي ئۇشبۇ ئىش ئەلگە ئەلالا.
بۇلاي بىر تەرزى بىرلەن داخىلى شەهر،
كى ئەل ئاڭلاپ بۇ ئىشتىن ئالماسۇن بەهر.»
دەبان باغ ئىچرە ئالىپ كىردى ئانى،
تۇشۇپ بىر كۈنجىدە تاپتى ئەمانى.
ۋەلىي يول رەنجىدىن بىچارە مىسكىن،
ئاڭا گەپ قىلمادى ئۇلتۇردى غەمكىن.
ئۆتۈپ ئەندەك مەهەل ناگەه قەزادىن،
يېتىشتى ئۇيقۇنىك مۇرغى هەۋادىن.
ئۇ يەردە ئۇيقۇغە باردى ئوشۇل دەم،
ئىدى ئول بىۋەفانىك ئىلكى مەهكەم.
ئىلاجىن تاپمايىن ئۇلتۇردى خامۇش،
ۋەلى بولماس ئىدى ئويناش فەرامۇش.

ئىشتكىل ئەمدى ئول ئويناشىدىن سۆز،
ئول ئۆيىنىك ئارقەسىغە سالدى چۈن كۆز،
كۆرەركسىم ئادەمنىك بىرسى ئۆلمىش،

بىرى جانانەسى بىرلە يوق ئۆلمىش.
قالىپ هەيران بولۇپ هەددىدىن فۇزۇن هال،
سەۋار ئولدى ئاتىغە يۈردى فىلحال.
يەتىپ كەلدى بۇ باغقە ئول قارا يۈز،
يىراقدىن باغ ئىچىگە تاشلادى كۆز.
مۇنى كۆردىكى فۇرسەتدۇر غەنىمەت،
ئاتىن باغلاپ قويۇپ كىردى شۇ فۇرسەت.
قولىغە تىغ ئالىپ سالغاي جەۋانغە،
ئۇنۇتتۇرغاي ۋۇجۇدىنى جەهانغە.
دېدى خاتۇنى بەد ئەختەر جەفاكەش،
«هەلى لازىم ئەمەس، تۇرغىلكى، بۇئىش.
كى مۇنداغ ئۆلسە، ئاسان ئۆلگۈسىدۇر،
ئۆلۈم بىرلە فەراغەت كۆرگۈسىدۇر.
بىرەر دەم ئولتۇرۇپ ئىشرەت قىلالى،
ئانىڭدىن سوڭرە كۆپ كۇلفەت قىلالى.
ئۇقۇبەتلەر قىلىپ بىمەددۇ پايان،
جەهەننەم ساريغە ئەيلەپ شىتابان.
يانىپ ئۆز مەنزىلىمزغە كېتەلى،
بارىپ ئۇمرى ئەبەد ئىشرەت ئېتەلى.»
مۇنى دەپ ئويغاتىپ باغلاپ هەماندەم،
دەرەختكە ئاسىپ بەركىتتى مەهكەم.
پۇتىنى يوقارى، باشىن تۇبەنگە
قىلىپ، ئالدىدا ئولتۇردى چەمەنگە.
ئىچىشىپ مەست ئولۇشۇپ شاد بولدى،
جەمئى قايغۇدىن ئازاد بولدى.
گەهى بوينىن قۇچاغلاپ بىر - بىرىنى،
ئارىتىپ بىر - بىرىنىڭكى تېرىنى.
سۆيۈشۈپ گاهى - گاهىدا پەيا پەي،
بىرى بىرگە تۇتۇشۇپ جام ئىلە مەي.
قىزىدى مەي ئوتىدىن چۈن دىماغى،
تولۇپ تاشتى چۇ شەهۋەتنىك ئاياغى.
ئوشۇل دەم بولدى ئۇريان ئىككى بەدكار،
هەرام ئىشنى بىر - ئىككى ئەتتى ئىزهار.
جەۋان باغلاق ئۇچۇن بىچارە ئېردى،
يۈرەكى بۇ ئەلەمدىن پارە ئېردى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئۆزىگە ئايتۇر ئىبرەتكىم: «مەنى شۇم،
نە يەتلىغ بىر گۇناھ قىلدىمكى مەتلۇم.
ئۆزۈمدىن بىر يامان ئىش سادىر ئولمىش،
كى بۇ قىسمى جەزايىم زاھىر ئولمىش.»
بەناگاھ مەستلىغدىن ئول قارا يۈز،
كېلىپ ئۇيقۇسى، يۈمدى ئۇيقۇغە كۆز.
ئانىك ئارقاسىدىن ئول تىيرە ئەختەر،
داغى ئۇيقۇغە مەيىل ئەتتى باسىپ يەر.
بۇ ئەسنادا جەۋانى غەمگە مەرھۇن،
كۆزىدىن ئاقىزىپ دەريا كەبى خۇن.
خۇداغە كۆتىلدە راز ئايتار ئىبردى،
مۇنى ھەم كۆتىلدە ئاز ئايتار ئىبردى.
تۇشۇپ كەلدى بەناگاھ يۇقارىدىن،
يىلانىكىم ئۇزۇنراق بەش قارىدىن.
كېلىپ چىرماشتى ئەۋۋەل نەۋ جەۋانغە،
جەۋان دېدى: «ئەجەل كەلدى بۇ جانغە».
ئۆتۈپ سائەت ئانىكدىن يەرگە تۇشتى،
كېلىپ ئول تىيرە ئەختەرگە ياپۇشتى.
تۇرۇپ سائەت كۆزىدىن قاتىغ ئالارتىپ،
يەنە يەر ئۈستىگە سەكرىدى قايتىپ.
كېلىپ مەي شىشەسىگە قۇستى كەتتى،
ئۆزىنىك جايىغە بىرەمدە يەتتى.
بۇ كەتكەندىن كېيىن ئول شۇم مەلئۇن،
كۆزىنى ئاچتى، قوپتى تىيرە مەزمۇن.
قولىغە شىشەنى ئالدى بەيەكبار،
ئىچىپ بولماي ھەيال ئۆلدى نىگۇنسار.
جەھەننەم ساری يۈز كەلتۇردى جانى،
بۇ كەتتى ئارقەدىن ئويغاندى خانى.
قوپۇپ باقتىكى بەختى يۈز ئۆگۈرمىش،
كۆرۈپ يىغلادى بىر سائەتچە مىش ـ مىش
ئانىك ئۆلگەنىگە كۆپ بولدى ھەيران،
بۇ ھەيرانلىق بىلە كەلدى شىتابان.
ئالىپ يولداشى تېغىنى قولىغە،
قاراپ تۇردى كۆيەۋىسىنىك يولىغە.
يەقىن كەلدىكى ئۆلتۇرگەي كۆيەۋنى،
يوق ئەتكەي بۇ جەھاندىن بۇ ئىكەۋنى.
جەۋان بىچارىلىكىدىن ئەيلەدى زار،
دېدىكىم: «ئەي خېنىم، مەنمەن گۇناھكار.
نېچۈك قىلساڭ مېنىك يوقتۇر ئىلاجىم،
ئەسىرىگمەن بۇ كۈن، ئەي تەختۇ تاجىم.
يەقىن بىدىمكى سەندە ھېچ گۇناھ يوق،
مەلامەتدىن ساڭا ئاتمايكى مەن ئوق.
مېنى ئولتۇرگەنىگ نەفئى يوقتۇر،
رەفىقىڭ ئولگەنىنىڭ دەفئى يوقتۇر.
تىرىك بولسە ئىدى، ئەي، كاشكى ئول،
ماڭا ھەر نەرسە قىلساڭ ئىبردى مەئقۇل.
مېنى قويغىل، ھەيات ئولسامكى مەن بەئىد،
قىلاي بۇ سىرنى ئاچماسلىقغە مەن ئەھد.»
تولا يالباردى، ئەلقىسە، بۇ بىكەس،
يېشىپ قويدى ئانى بەدبەختى ناكەس.
ئىكەۋلەن كەلدىلەر شەھر ئىچرە ئول ھال،
بۇ ئىشدىن ھېچ كىشىگە سۆزمەدى قال.
بۇ ناكەس بىۋەفانى تاشلاپ ئاتتى،
مۇنى تاشلاپ ئۆزى بىر يەرگە كەتتى.
بارىپ بىر تاغدا كۇنجى تۇتتى تەنھا،
خەۋاتىن سارىغا باقمادى ئەسلا.
ئىبادەت سەرفى قىلدى ئۇمرى باقىن،
ھەمە خاتۇنكى بار بەردى تەلاقىن.

كى ئەي شەھزادەئى ئەۋرەگگى ئىزززەت،
جەھاندا ئەيشۇ ئىشرەت كۆپ غەنىمەت.
مونىگدەكدۇر ھەمە خاتۇندە ئەھۋال،
ئىشىتتىڭ، بولماغىل ئەمدى بۇ مىنۋال.
سېنىك يارىگمۇ ھەم خاتۇن كىشىدۇر،
ۋەفا قىلماسلىغ ئەلبەتتە ئىشىدۇر.
ئۇلارنىك رەگگىدە بۇيى ۋەفا يوق،
ۋەلىي لەۋھىدە ھەم نەقشى سەفا يوق.
ئەگەرچە سۇرەتىدە سەرۋ رەگدۇر،
قۇناغلىق ئىچرە پىشقان بىر شەرەگدۇر.
تۇگەندى بۇ ھىكايەت ئۇشبۇ سۇرەت،
ئاغىز ئاچتى يەنە بىر پاك سىيرەت.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئىككىنچى ھېكايەت

ئايا شاھى جەھاندارا، ئىشتىكىل،
ئەدەب بىرلە سۆز ئايتۇرمەنكى بىلگىل.
قىلاي ئۆز كۆرگەنىمدىن بىر ھىكايەت،
ئۈمىد ئولدۇركى بۇ قىلغاي سەرايەت.
رەفىقى نەچچە بىر باغ ئىچرە ئىردۇك،
تۆزۈپ مەجلىس پەيا پەي مەي ئىچەردۇك،
ھەممە ئەسبابى مەشرەبلىك مۇھەييا،
ھەمە بىر ياشدا بىزلەر، بارچە دانا.
بىرى بىرمىزگە ئەيلەپ ئىززەت ـ ئىكرام،
تۈتۈپ ئۇلفەت گەھى، گەھ تەڭلەشىپ جام.
بەيان ئەيلەپ چىرايلىق نۇكتەلەرنى،
كېتۈرمەي تىلغە خامۇ پۇختەلەرنى.
قىزىتىپ بەزمىمىزنى ياخشى سۆزدىن،
خەبەر ئالماي ئۇ يۇز بىرلە بۇ يۇزدىن.
تۇرار ئىردۇككى غەمسىز ئەسرۇ شادان،
يىراقدىن بىر يىگىت بولدى نەمايان.
كېلىپ بەردى سەلامى رەسمى ئىسلام،
سەلامىغە جەۋابىن ئەيلەدۇك خام.
جەبىن ئۆزرە تەغەييۇر ئەيلەپ ئىزھار،
بېرىپ باتىن قولىدىن زەربى ئازار.
ئەلا ھازا كۆرۈپمىز ئانى مەكرۇھ،
كى غەم خەيلى باسىپدۇر بىزنى ئەنبۇھ.
بىلىپ ئول نەۋجەۋان بولدى خىجالەت،
بىساتى بۇرجىدا ئولتۇردى سائەت.
خىجىللىقدىن يۇزىگە تەر ئاقىزدى،
باشىدىن يۇزى ئۆزرە نەقش سىزدى.
بىرەر دەم ئولتۇرۇپ باشىن كۆتەرىپ،
سۆز ئايماغلىقغە تۇردى تىل چىقارىپ.
ئانىڭدەك تۆكتى دۇرلار ئاغزىدىن ئول،
كى مەجلىس ئەھلى ئىرىپ بولدى بىر كۆل.
تۇتۇلغان دىل ئاچىلدى گۈل مەسەللىك،
جەۋان سۆزلەر دېدى بۇلبۇل مەسەللىك.
ھەمەمىز كۆردۇك ئانى جاندىن ئارتۇق،
ئەمەس جان، بەلكى مىلك جانانىدىن ئارتۇق.
نە ئىركەن بىلمەدۇك ئانىڭكى ئىسمى،
دېيىشتۇك ئۆز ئارا سۆزنىك تىلسمى.
ئىدى يۇزىدە بىر خەتتى ئەجەب بار،
جەلىسا، ھەندىسە شەكلى نەمۇدار.
تەھەييۇردىن سۇئال ئەتتۇككى ئاندىن،
كى «ئەي شىرىن ئەزىزىم جىسمۇ جاندىن.
نېچۇك خەتدۇركى چېھرەگدىن ھۇۋەيدا،
نە بائىسدىن بۇ نەقشى بولدى پەيدا؟»
مۇنى ئاڭلاپ قەدى بىر دەم پۇكۇلدى،
كى كۆڭلى غۇنچەئى گۈلدەك تۆكۈلدى.
دېمەسلىككە تولا قىلدى بەھانە،
كۆزىدىن ھەم ياشىن قىلدى رەۋانە.
ئۆزۈن سائەت گەپ ئۇرماي، بولدى خاموش،
ئەمەس خاموش، ئۆزىن قىلدى فەراموش.
مۇنى كۆرگەنچە بىزنى تۇتتى ھەيرەت،
بۇ سىر كەشفىغە قىلدۇق ئەسرۇ شىددەت.
كى ئايماي تاپمادى ئەسلا ئىلاجىن،
بېرىپ سۆز مالىنىڭ بىزلەرگە باجىن.
ئاچىپ سەرپۇش سۆزىنى ئول ئاغىزدىن،
كۆڭۈل ئىستەپ، قىلىپ ئەندىشە بىزدىن.
دېدىكىم: «ئەي بەرادەرلەر، بىلىگلار،
ئەجەب بىر قاتتىغ ئىش قىلغىل دېدىگلار.
بۇ كىم ئەسرار، ئايغىل دەپ تۇرارسىز،
ماڭا گويا كى يەكسەر تىغ ئۇرارسىز.
بۇ ئانداغ سىركى مىلك يىل ئۆتسە مۇنداغ،
دېسەم بىر يول تۇشەر جانىمغە مىلك داغ.
ۋەلې سىزلەرگە دەي، سىزلەر دېگىل دەپ،
دەرىغ ئەيلەپ ئىلاجىم بارمۇ بىر گەپ.
بىلىگلارکىم بۇ خەستە مۇنىدىن ئەۋۋەل،
سىپاھى ئىبردىم ئەمما كۇپ مۇكەممەل.
قەزارا بىر كۈنى بىر نەچچە ھەمتەك،
دېدىكىم: «بۇ زەماندا بولمىسا جەك.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

تۇرۇپ شەھر ئىچىرە مۇنداغ نې قىلۇرمىز،
يۇرۇڭلار سەيرى سەھرادە بارۇرمىز.»
دېگەچ قىلدۇق شەھەردىن ئەزمى سەھرا،
كۆرۈندى باغنى دىلكەش يانى دەريا.
كىرىپ باغنى كۆرەرمىزكىم ئىچىدە،
تۇرۇپدۇر خۇرمەلەر كۆپ كۇل لەبدە.
دەرختلەر ئىچىرە كۆردۇككىم دەرەختى،
ئىگىزلىكدىن فەلەك ئۇستىدە رەختى.
ئۇچىدا خۇرمەلەر بېيەد فەراۋان،
چىبىن يەڭلىغ كىچىك بولدى نەمايان.
ھەمە ئايدى: «مۇيەسسەر بولسە، ئەي كاش،
يېسەك ئۇل خۇرمەدىن ھەركىم بىرەر باش.»
ئىدىم مەن خەستە بۇ ئىش بىرلە مەشھۇر،
كى ھەر قايداغ ئىگىز يەرگە چىقادۇر.
ھەمە ئايدى: «نە بولغايكىم چىقىپ سىز،
بىرەردىن خۇرمە تاشلاپ تۇششەڭىز تىز.
ۋە ھەم كۆرسەككى مۇنداغ يەرگە ئىنسان،
ئەگەر چىقسە نېچۇك بولغاي نەمايان.
يەنە بۇكىم، نېچۇك چىقالى بولمىش،
ئەگەر چىقسە نېچۇك يانغالى بولمىش.
ھەماناكىم ئەمەس چىقماغلىق ئاسان،
ھۇنەر بىرلە چىقالماس ھېچ ئىنسان.
ۋەلې سىزگە خۇدا قىلغاچ ئىنايەت،
چىقارسىز، ئۇل ھۇنەر ئىبرمەس، كەرامەت،
بولۇپ سىز بۇ كەرامەتدىن سەر ئەفراز،
كەرامەتدۇر ھەمانا ئىلمى ئەئجاز.»
بۇ يەڭلىغ دەپ مېنى چىقماقچى قىلدى،
ئەمەس چىقماقچىكىم، ئۇچماقچى قىلدى.
سۆزىدىن رەد قىلمادىم دېدىمكى: «مەقبۇل،»
بەيەكباره ھەمە دېدى: «ئەمان بول.»
يىغىلدى كۆپ خەلايىقلار كىچىك - چوڭ،
قوشاپ چەۋرەمنى ئالدى چەپ بىلە ئوڭ.
مىسالى شاتىرانى چۇستۇ چالاك،
ئېتەكنى قىستۇرۇپ يۇردۇمكى ببباك.
تەۋەككۇل دەپ مىسالى دار بازان،

دەرختىت ئۆزرە قەدەم قويدۇم ئىرشۇل ئان.
ھەمان سائەت ئانىڭ ئەۋجىگە يەتتىم،
زەمىندىن گويىيا يۇلدۇزغە كەتتىم.
قاراسام ئاندا ئۇستۈندىن تۇبەنگە،
بۇ ئادەملەر تولۇپ يۇرگەن چەمەنگە.
كۆرۈنۈر ئىبردى ساسلىق يەردەكى مۇر،
ھۇجۇم ئەيلەپ قاراشۇر ئالەمى نۇر.
سەداسى مۇنچە ئادەمنىڭكى گويا،
چىبىنلەردىن مەلائىكلەرگە ئىنشا.
ئىگىشسەم ھەم كۆزۈم يەتمەي ئۇ ياغقە،
مەلائىكلار ئۇنى يەتتى قۇلاغقە.
شۇبۇ تەرزى يۇرۇپ كۆپ خۇرمە تەردىم،
ئىتەككە ھەم ئالىپ، ھەم يەرگە بەردىم.
شۇبۇ ئەسنا ئىدىكىم بىر يىلانى،
يىلان ئىبرمەس بەلائى ئاسمانى.
دەرەختنىڭ ئۇستۈندىن بولدى پەيدا،
دېدىم: «بولدى ئەجەل جانمغە شەيدا.
تۇشۇپ لەرزە ۋۇجۇدۇم تەرگە چۆكتى،
يىلان كەلگەنسىرى زەھرىنى تۆكتى.
كىلىپ چىرماشتى بوينۇمغە ئوشۇل دەم،
باشىنى ئىرغاتىپ ھەريان بولۇپ خەم.
تۇبەندىن خەلق كۆرگەچ قوپتى مەھشەر،
بۇلار غەۋغاسى بىرلە تەبرەدى يەر.
ئۇروغ - تۇغقان، قارىنداش، بارچە ياران،
مېنىڭ ئۆچۈن ئەزا تۇتتى نەمايان.
دېدىم: «تۇرسام يىلان قويماس ھەياتىم،
ئۆزۈمنى تاشلاسام ھەم يوق نىجاتىم.
مۇقەددەر بولسە ئۆلمەكدىن غەم ئىبرمەس،
ۋەلې بۇ ئىش ئۆلۈمدىن ھەم كەم ئىبرمەس.
كى قالغاي خەلق ئارا بۇ نەۋئى بەدنام:
فەلان بەد نەفىس ئۆلدى مۇندا ناكام.»
بۇ ئەسنادا يېتىپ كەلدى جەۋانى،
كى گويا مۇقبىلى سانى نىشانى.
كىلىپ سوردى بۇلاردىن بائىسى زار،
«نە بولدۇڭلار، بۇ يەردە قايسى غەم بار؟»

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى

مېنى كۆرسەتتىلەر ئەنگۈشتى بىرلە،
جەۋان باقتى قاتايمپ پۈشتى بىرلە.
مېنى كۆرگەن زەبان ئەفسۇس قىلدى،
ساقالىنى تۈتۈپ مەمسۇس قىلدى.
دېدى: «بارمۇ ئۇرۇغ - تۈغقان قاياشى،
ئۆلۈپ كەتسە قىلۇر بولغاي تالاشى.»
ئۇرۇغ - تۈغقان جەمائىم بولدى ھازىر،
مەن ئېرىدىم ئول دەرەخت ئۈستىدە نازىر.
دېدى تۈغقانلارىمكىم: «نې قىلۇرسىز،
مانا تۈغقانلارى، خىشانلارى بىز.»
جەۋان ئايدىكى: «ئاچۇقدۇر نەمايان،
يىقىلسە ئول چىقار ئەلبەتتە كىم جان.
يىقىلماي ھەم ئۆلەر تىشى يىلانىدىن،
ئۆزى ھەمىشەيرىدۇر ئول نەۋئى جانىدىن.
ئېرۇرمەن قادىر ئەندازى مۇكەممەل،
نە ئۇق ئاتسام تېگەر بولماي مۇئەتتەل.
ھەماناكىم ئىرادەت جامەدوزى،
پىنجاردا بۇ لىباسى دىل فىروزى.
پىنجىپ ئېرمىش مېنىڭ قەددىمنى لايىق،
ماڭا كەلمىشكى خارىجدە مۇۋافىق.
ئاتارمەن ئوق يىلانغە چاغلابان باش،
سوقارمەن باشىغە بىر ئوق بىلە فاش.
ۋەلې يەتسە قەزا ئول نەۋ جەۋانغە،
بۇ ھەمسكىم نەۋجەۋان، بىگانە جانغە.
خەتا بولسە ئوقۇم تەگسە ئۆلەر ئول،
مېنى ئولتۈردى دەپ قويمايسىلەر قول.
ئاڭا رازى بولۇپ خەت بەرسەكىزلەر،
نە خەتكىم قانىغە ھەت بەرسەكىزلەر.
ئاتارمەن ئوق تەۋەككۈل دەپ خۇداغە،
نە ئىش بولسە بولۇر كەلگەي ئاراغە.»
ئۇرۇغ تۈغقان ھەمە رازى بولۇپدۇر،
قانىمدىن ھەم داغى مازى بولۇپدۇر.
ئالىپ ئىلكىگە ئوقيا ئول ۋە فادار،
قىلىپ يا چىللەسىن مەزبۇتى سەۋفار،
كىرىپ يا ئۆيگە ئاندىغ قىلىپ زور،
كى كۆرسە ئافەردىن دەر شاھى فەغفۇر.
بىر - ئوق بىر ئوقنى ئاندىغ قىلدى پەرران،
يەقىن ئېردىكى مەن بەرگەي ئىددىم جان.
كېلىپ تەگدى يىلان باشىغە ناگاھ،
كۆتەرىلدى غەرەۋ ئەلدىنكى ئەللاھ.
يىلان باشىن ئۇچۇرۇپ يەرگە تۈشتى،
ھەمە ئادەم كۆرەرمىز دەپ ياپۇشتى.
«ناري تۇر» دەپ يىگىت ئوقنى ئالىپدۇر،
يىلان باشى تۈشۈپ ئاغزىدىن چاقىپدۇر.
ئوشۇل سائەت چىقىپدۇر جانى ئانىڭ،
تامامای يەرگە قەتره قانى ئانىڭ.
مۇنى كۆزگەچ خەلايىق چەكمىش ئەفغان،
خۇدانىڭ ھىكمەتىگە بولمىش ھەيران.
بۇ ئەسنادا تۈشۈپ كەلسەم كۆرەرمەن،
كى ئۆلمىش ئول يىگىت رەۋشەن مۇبەرھەن.
ئالىپ باشىن تىزىمغە ناله قىلدىم،
كۆزۈم ئەشكىن ھەمانا ژاله قىلدىم.
ئالىپ باردۇق ئۆيىگە باغ ئىچىدىن،
قىزىل گۈل بەرگىنى ياپراق ئىچىدىن.
كۆرۈپ مەھرەملەرى نالان بولۇشنى،
خۇدانىڭ ھۆكمىگە ھەيران بولۇشتى.
كەنەن بىرلە ئوقۇپ ئول دەم نەمازىن،
لەھەدكە تاپشۇرۇپ ئەيلەپ نىيازىن.
يانىپ كەلدۇك يەنە بارچە جەمائەت،
تۈتۈپ ماتەم، قىلىپ قۇرئان تىلاۋەت.
جەمائەت كەتتى مەن قالدىم ئۇ يەردە،
قۇناپ ئول كىچەسى قۇپتۇم سەھەردە.
ئىدىم ناگاھ ئوشۇل ئەيۋاندا تەنها،
ھەرەمدىن بىر پەرى رۇخ بولدى پەيدا.
كىيىپ ماتەم لىباسى كۆپ ئىزدىگەن،
داغى كاكۇللارى ھەريان يېزىلگەن.
سەلام ئەتتى ماڭا كۆپ ناز بىرلە،
يەنى باشلاپ ھەزىن ئاۋاز بىرلە.
كۆرۈپ ھالىنى كۆڭلۈم بولدى ئوتەك،
ئاقىتتىم كۆز ياشىن گويا بۇلۇتەك.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توپى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

داغى بولدى ئاڭا كۆڭلۈم گىرىپتار،
دېدىم: «ۋاھەسرەتا، داغى نە كۈن بار»
بىربىپ ئاش - سۇ يانىپ كەلدىم ھەرەمگە،
كۆيەر ئىردى يۈرەكىم ئول سەئەمگە.
ئارادىن نەچچە ئايۇ نەچچە كۈنلەر،
ئۆتۈپ كەتتىكى، مەن كۈندۈزۇ تۈنلەر.
فىراقىدىن ئىدىم نالانۇ ھەم زار،
دەر ئىردىم كېچە - كۈندۈز قايدادۇر يار.
ئىبەرىپ گاھى - گاھى تۇھفەلەر ھەم،
قىلۇر ئىردىم ھەمىشە ۋەسلىدىن غەم.
تاپالماي ھېچ چارە بىركۈن ئاخىر،
ئاناسىغە بۇ ئىشلار بولدى زاھىر.
بەش - ئون كۈن تىكشاماي ئۆتتى ئارادىن،
قىلىپ ناموس مەندەك بىنەۋادىن.
تولا باردى كىشى مەندىن سۆز ئەيلەپ،
شۇبۇ بىگانەنى ئالساق ئۆز ئەيلەپ.
كۈنى ئاخىر قەبۇل ئەتمىش بۇ ئىشنى،
خەبەر بەردى مىيانچىلار بارىشنى.
قىلىپ توي جابدۇغىن بىر ئاي يېرىم ئاي،
ئاخىردەم لەئىلدىن بولدۇم شەكەرخاي.
ئىدىم بارغانسىرى ئارتۇق گىرىپتار،
دەر ئىردىم: «مۇندىن ئارتۇق نې نېمەم بار.»
بۇ خاتۇن ھەم ئىدىكىم مەندىن ئاشىق،
ھەمە ئىشدا مېنىڭدىن ئىردى فايىق.
بىرەردەم ئايرىلۇرغە تاقەت ئەتمەي،
بىرەر سائەت قاشىدىن نارى كەتمەي.
يېمەي تەنھا ئۇ يوق يەردە غىزانى،
ئانىڭدىن ئايرۇ قىلماي ھېچ دۇئانى.
ئۇ ھەم مەندىن زىيادە بارچە ئىشدە،
خۇسۇسەن ئۆيدە لازىملىق رەۋىشدە.
ئۆتۈپ مۇنداغ نەچە كۈنلەر، نەچە ئاي،
ئىدى بىر كېچە كۆڭلۈم فىكرى فەرساي.
كۆزۈم ئاچىپ نەزەر سالدىم يانىمغە،
يانىمدا يوق، تۇتاشتى ئوت جانىمغە.
يەنە كەتمىش كۆزۈم ئۇيقۇغە ئول دەم،
كۆزۈم ئاچسام يەنە يانىمدا ھەمدەم.
گۇمان تۇشتىكى كۆڭلۈمگە: «بۇ خاتۇن،
ھېچ ئىرمەس بىر تەرەفكە باردى بۇ تۇن.»
ئىكىنچى تۇن، ئۇچۇنچى ھەم يەنە يوق،
بۇ ئىشلاردىن تولا چەكتىم زەبۇنلۇق.
ئىدى تۆرتۇنچى كۈندە ۋەقتى خۇفتەن،
ئۆي ئىچرە ئولتۇرۇر ئىردۇك ئىكەۋلەن.
قىلۇر ئىردى ئۆزىنى ياخشى تەئىرىف،
بۇ تەئىرىفىدە كۆپ ئۇيقۇغە تەكلىف.
ئاچىپ ئەتمەس ئىدى ئۇيقۇنى ئەسلا،
ئىشارەت بىرلە ئەيلەر ئىردى ئىملا.
بۇ ئىشدىن فىكر قىلدىم: بىر ئىشى بار،
بىرەۋگە بولغان ئوخشايدۇر گىرىپتار.
يۇمۇپ كۆز ياتتىم ئەندەك، مەسلەھەتدىن،
بۇ خاتۇن فىكرىنى تۇيغان جەھەتدىن.
خورەك تارتقان بولۇپ ئۇيقۇغە قاتتىم،
مىدىرلاپ ئەندەك - ئەندەك لەھزە ياتتىم.
كېلىپ باشىمغە تىكشاپ چىقتى يىلدام،
قويۇپ مەن ئارقەسىدىن تەك ئۇرۇپ گام.
پەيابەي ئىز باسىپ چىقتۇق شەھەردىن،
ئۆتۈپ بۇ ئوترادا نەچچە گۈزەردىن.
بارىپ - بارىپ كۆرۈندى بىر كىچىك باغ،
يېرىم كېچە ئىدى گويياكى ئول چاغ.
قاراماي ئارقاغە يىلدام يۈگۈردى،
كىرىپ بىر كۈلبەنىك ئالدىدا تۇردى.
قارايمەنكىم، تۇرۇپدۇر بىر قەلەندەر،
كى گويا دىۋەدىن يۈز ھەسسە سەتبەر.
يانىدا بىر چىلىم بىرلە تەباقى،
داغى بىر گەزچە بەك ئەزگەن تاياقى.
مۇنى كۆرگەن ھەمان بولدى غەزەبناك،
دېدى: «ئەمدى كېلەمسەن، ئەمدى، ناپاك!؟»
ساچىدىن سۆدرەدى بىرمۇنچە سوقتى،
تاياقنى يەپ بۇ خاتۇن ئۆرە قوپتى.
دېدىكىم: «ئەي خوجام، بەد بەختى ناكەس،
ھەلى ئۇيقۇغە كەتتى ئوغرادىم بەس.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

يۈگۈرۈپ - يۈگۈرۈپ خىزمەتكە كەلدىم،
ئاتايىن بىر كىچە سۆھبەتكە كەلدىم.»
مۇنى ئاڭلاپ دەرەخت ئۇستىگە چىقتىم،
ياشۇنۇپ شاخ ئارا باشىمنى تىقتىم.
ئىچىشتى مەي قۇچاغلاشىپ سۆيۈشۈپ،
قىلۇر ئىشنى قىلىپ فارىغ بولۇشۇپ.
داغى ھەر ئىشكى بار ئىردى قىلىشتى،
نە يەڭلىغ گەپ ئىسە لازىم دېيىشتى.
مېنى ئول دەم نەفەس تەك قىلدى ئانداغ،
يۈرەك بولدى قازاندا قاينىغان ياغ.
ۋە لېكىن سەبر قىلدىم يىغلادىم ھەم،
قىلۇر ئىشىم ئىلاجىدىن ئانىك غەم.
بەناگاھ ئول قەلەندەر شۇم قارا يۈز،
چىقىپ كەلدى دەرەخت ساری سالىپ كۆز.
ماڭا باقمايلا سىيمەكلىككە تۇردى،
مېنىك غەيرەت ئوتى باشىمغە ئۇردى.
تۇشۇپ يىلدام باشىمغە خەنجەر ئۇردۇم،
ئىكى پارە قىلىپ جايىمدا تۇردۇم.
شۇ سائەت چىقتى خاتۇن ھەم شىتابان،
ئانى كۆردى ئۆلۈك تەلمۈردى ھەريان.
غەزەبناك ئولدى قاتىلدىن ئەسەر يوق،
مېنىك مۇندا ئىكەنىمدىن خەبەر يوق.
مۇنىڭدەك بولدى ئول مەلئون غەزەبناك،
كى بولسە شىر ھەم قىلماس ئىدى باك.
ئولۇپ ناچار يىغلاپ تۇردى بىر دەم،
ياقاسىن چاك ئېتىپ كۆرسەتتى ماتەم.
تاغارىغە پەلىد جىسمىنى سالدى،
تاغارنى توختاماي باشىمغە ئالدى.
چىقىپ بۇ باغدىن يۈردى ئەجەب تىز،
كى مەن يىلدام يۈرۈپ باستىم ئاران ئىز.
ئۆلۈكنى سالدى بىر ئۆستەك سۇيىغە،
ئاقىپ كەتتى، يانىپ يۈردى يولىغە.
كېلىپ ئالدىدا مەن جايىمدا باتتىم،
يەنە ئۇيقۇغە بارغاندەكلا قاتتىم.
بار ئېردىكىم ئاڭا يەتتە بەرادەر،
زەخامەتلىك، يۈغان باش، دىۋە ئەبتەر.
ئىدى ھەر قايسى بىر ئىسفەندىيارى،
باردىسى ياخشىلىقىدىن تۇرفە نارى.
كى ھەرگىز ئوقماس ئېردى ياخشى گەپنى،
جۇھۇددەك ئۆستۈرۈشكەن مويى لەبنى.
قىلىپ ئەندىشە ئەسلا قىلمادىم گەپ،
بۇ سۆز بابىدا سىم بىرلە تىكىپ لەب.
ئاخىر بىر كۈن پىشىن ۋەقتى ئىدى بەس،
بار ئېردى ئالدىمە ئول شۇم ناكەس.
ئىدىم ھويلادە ئىستىنجاغە مەشغۇل،
گۈمان ئەيلەپ قاچا ئىچرە سۇيى غول.
يېتىشمەي قالدى ئىستىنجاغە ئول سۇ،
بار ئېردى ئابتابە ئالدىدا ئۇ.
دېدىم: «كەلتۇر بۇ يەرگە ئابتابە.»
ئاران قوفتى پۇتىن ئەيلەپ كەلابە.
ئالىپ ئىلكىگە، قويدى يەرگە يانە،
دېدىم: «نېدۇر بۇ قويماقغە بەھانە؟»
دېدى: «چوڭدۇر ئۆزى داغى سۇيى غول،
ئۆزۈم بىتاب ئىدىم دەرد ئەتتى بۇ قول.»
ئىشىتكەچ، يادىن ئوق چىقتى كەبى پاش،
دېدىم: «مۇندىن ئاغىر ئېردىكى ئول لاش،
كۆتەرىپ ئانى بىر يول يەرگە باردىك،
مۇنى ئالماي تۇرۇپ بىر دەمدە ھاردىك.»
يۈگۈرۈپ ئۆيگە كىردى يانە چىقتى،
چىقىپ خەنجەر بىلە يۈزۈمگە تىقتى.
يەنە بىر سالدى تا بولغۇنچە ئاگەھ،
قوپۇپ قاچتىم يەنە سالغۇنچە ناگەھ.
يانىپ كەلدىم يەنە باغلاپ يۈزۈمنى،
قاچىپ كەتكۈنچە يەتكۈردۇم ئۆزۈمنى.
يىقتىپ يەرگە باسىپ باغلاپ ئالدىم،
ئانىك كۆڭلىنى مۇنداغ چاغلاپ ئالدىم.
خەبەر بەردىم ئاكالارىغە دەرھال،
دېدىم باشتىن ئايىغقە بارچە ئەھۋال.
مۇنى دەپ تەرك ئېتىپ بولدۇم قەلەندەر،
تالاشتۇردۇم ئۆيى ئەسبابۇ داغى يەر.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

مۇنىڭدىن سوڭ ئاكالارى قىلىپ نەڭ،
ھەلاك ئەتمىش ئۇ مەلئۇننى ئۇرۇپ شەڭ.
بولۇپتۇر كىم بۇ ئىشغە ئون ئىكى يىل،
ئەمەس ئىبرىدىم ئۇزاتقان ئاچقالى تىل.
ئانىڭدىن تا بۇ كۈن مەزلۇمەلەرگە،
ئەمەس مەزلۇمەلەر، مەزمۇمەلەرگە.
نەزەر سالماي كۈنۈم بۇ كۈنگە يەتتى،
سىلەر بىرلە بۇ كۈن بۇ تۈنگە يەتتى.
بۇ نەقشىكىم، يۈزۈمدە ئول نىشاندۇر،
نىشانىدۇركى، خاتۇنلار ياماندۇر.
ئانىڭ ھالىغە بىز كۆپ يىغلادۇق زار،
كى ئەللەھۈمە ئۇدخىلھۇننە فىننار.

كى ئەي شەھزادەئى جەمشىدى دەۋران،
سەلاتىن نەسلىنى خاللاقى سۇلتان؛
ياراتمىشدۇر خالايىق ئەمرى ئۇچۈن،
ئەمەس مەزلۇمەلەرنىڭ خەمرى ئۇچۈن.

مۇنى خۇشلاپ، ئانى تاشلاپ بولۇرمۇ،
قارىغاندا ئۆزىدىن ياشلاپ بولۇرمۇ.
ئىشىتتىڭىز نە ئىشكىم بولدى مەزكۇر،
كىتاب ئىچرە خەۋاتىن ھالى مەستۇر.
كى شەيتاندىن زىيادە ھىيلەگەردۇر،
ئانىڭ بىر نەفىسىدە مىڭ بىر زەردۇر.
جەھان خاتۇنلاردىن جەمئ ئەيلەسەڭ گەر،
ئاغىر كەلگەي ئانىڭدىن بىر تۈزۈك ئەر.
خۇسۇسەن سىز كەبى شەھزادە ئالىي،
ئەمەس بولماق رەۋا خاتۇن ۋەبالى.
بۇ يەڭلىغ دەپ تەمام ئەيلەپ سۆزىنى،
يىراق قىلدى بۇ مەجلىسدىن ئۆزىنى.
يەنە قوپتى بىرىكىم ئىبردى ئاقىل،
تىل ئاچىپ ئۇشبۇ يەڭلىغ بولدى ناقىل:
«ئايا شەھزادەئى جەمشىد شەۋكەت،
سىكەندەر ھەشمەتۇ دارا سۇلۇكەت.»

ئۇچىنچى ھېكايەت

بار ئىبردى بىر جەۋانى خۇش شەمايىل،
ۋەتەن ئەيلەپ ئىدى شەھرده ھاسىل.
يۈزىدە ئىككى زەخمى لامئەلىغۇار،
نۇقاتېۋ بىر ـ بىرىگە ئەتكەن ئىزھار،
كىلۇر ئىبردى قاشىمغە گاھى ـ گاھى،
لەتىفە بەزلەر ئايتىپ كەماھى.
كۈنى سوردۇم ئانىڭدىنكىم بۇ يەڭلىغ:
«يۈزۈڭگە زەخمىلەر بولدى نە يەڭلىغ؟
ئايا، جەڭ ئەيلەمەكتىن بولدى پەيدا،
ۋەيا بولدى قاراقچىدىن ھۇۋەيدا؟
كى ئىستەرمەن بۇ رەمزىڭ ئاشكارا،
مەنى يارىڭغە ئايغايسەن، نىگارا.»
جەۋان بۇ مەئنىدىن غايەتده تەغيىر،
قىلىپ پەيدا، دېمەدى ھېچ تەئىبىر.
ئانىڭدىن سوڭ ياقاسىدىن ئالىپ باش،
دېگىل، ئۆتكىل بۇ سۆزىدىن، ئەي قېرىنداش.
ئانىڭدىنكىم: «بۇ سۆز ئەي يارى قابىل،
ئەمەس لايىق ئاڭا بولغۇنچى قايىل.
كى بەلكى ياشۇرۇن تۇرغانى ئۇبدان،
ئاغىزدىن قاچۇرچى ئانى نەمايان.»
ئاباسىدىن ئانىڭ خاتىر ھەۋاسى،
بۇ مەتلەب كەشف بولدى مۇئىتەزاسى.
جەۋان قىلدى سىرى پىنھان، بۇ ئەسرار،
ماڭا ئىبردى بىرى ئون تەلەب ئىزھار.
ئەلا ھازا ئۆتۈپ ئەندازەدىن سۆز،
مۇبالىغ ئىبردىم ئاچغىل، دەپ ماڭا يۈز.
جەۋان شول‌تەرزى ئەۋۋەل [قىلدى] ساكىت.
ئىدى لەب باغلاماق بابىدا سابىت،
بەلىغى تىلنى مىڭ قىلسام تەزەلۇم،
ئىدى قىلماس لەبى بەھرى تەكەللۇم.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

كى مەن مەرقادىچە قىلسام ئىلتىجا كۆپ،
ئۇ ئايتماقتىن قىلۇر ئېردى ئىبا كۆپ.
بۇ ھەددى بىرلە ئىستىغفارىمنى ئاشتى،
كى جىسمى تاقەتىمگە ئوت تۇتاشتى.
ئىنانى سەبر ئىلكىمدىن بەيەكبار،
كېتىپ، قىلدىمكى ئىستىبدادۇ ئەسرار.
تەسەۋۋۇر يوق ئاڭا بولماق مۇزىددى،
جەۋانىنىڭ كۆڭلى بۇ ئوتتىن قىزىددى.
كى ئايماي چارەنىڭ ئىمكانى يوقتۇر،
نىقاب ئاچماي بۇ سۆزنىڭ جانى يوقتۇر.
بولۇپ ئاچماقتا سىرنى ئەسرۇ ناچار،
تۆكۈپ دېدى جەۋاھىرھايى ئەسرار:

كى ۋەقتى بىر نەچە ئەھباب بىرلە،
گۈرۈھى ساھىبى ئاداب بىرلە.
قىلۇرغە سەيرى سەھرا تۇشتى سەۋدا،
بۇ سەۋدا بىرلە قىلدۇق ئەزمى سەھرا.
يېتىپ سەھرادا كۆردۇككىم. بىر ئاھۇ،
قارا كۆز نازەنىندەك چىقتى ئۇترۇ.
تېرىپ يەپ سەبزە گۈللار ۋەھشەت ئەتمەي،
بىزىڭ ساری كېلەدۇر ناری كەتمەي.
ئىنسىمەن شوخ، چابۇك دەستۇ تەنناز،
سەبا رەفتاری گۈلگۈن ئەيلەدىم تاز.
بۇ چاپماق يەتتى ئۇل غايەتغەكىم، مەن،
رەفىقلەر يوق بولۇبدۇر يەككە بىر تەن.
كىيىك سەھرا يولىن كۆزلەپكى چاپتى،
شىتابىدىن كۆزۈمگە بەرق چاقتى.
بۇ چاپقاچ، مەنمۇ چاپتىم بەرق كىردار،
بەيابانغە يەتمىشمەن بەيەكبار.
بەيابانكى يوق ئەسلا بىشارەت،
دىماغى چىنغە ھەم بۇيى ئىمارەت.
يۈگۈرماقتىن سەبا رەفتاری خۇش سۇم،
ئەرەقتىن يەرگە تۆكتى دۇررى ئەنجۇم.
ئاياغى بۇ يۈگۈرماق ئىچرە ناگاھ،
تېگىپ چۇقۇرغە دۇم تۇشتىكى يۈز ئاھ.
يىقىلغاچ ئات، مەنى بىچارەئى زار،
يىقىلدىم يەرگە فورەن گوي كىردار.
كى گويا ئاسماندىن يەرگە تۇشتۇم،
ئەمەس يەركىم، ئەزابى شەرگە تۇشتۇم.
گۇمان قىلدىمكى يوق بولدى تىرىكلىك،
ئىدى ھەر ئۇستىخاندا يۇز ئىزدىكلىك.
ياتىپ سائەت، قارايمەنكىم نەفەس بار،
دېدىم: «ئەلھەمدۇ، مۇرغى بۇ قەفەس بار»
چېكىپ يۈز زەنج نەۋئى قايىم ئولدۇم،
ۋەلى تۇرغان يېرىمدە دائىم ئولدۇم.
بۇ مىقدارى قۇۋۋەت يوقكىم كىشىسىز،
ئىگەر ئۇستىگە چىقماقان مەن سەبۇك خىز.
قىلىپ باقتىم تەرەددۇد، قەدری تاقەت،
بولالماي ئاندا ياتتىم ئىككى سائەت.
كى تا باش قايماقى پەست بولدى ئەندەك
بۇ ئەسنا ئەۋرەتى كۆردۇم مۇنىڭدەك.
كى ياشى چوڭ قارىلىغ بىرلە گويا،
ئىدى بىر ئاق بۇلۇت يەڭلىغ ھۇۋەيدا.
قەدى ئوقى ئىگىلمەكدىن مۇقەۋۋەس،
تىشى دۇررى تۆكۈلمەكدىن مۇخەممەس.
يۈزىنىڭ سەفھەسى ئۆزرەخەتى چىن،
ئانىڭدەككىم شەمالدىن سۇدا ئەرگىن.
ئىرۇر ئېردى ئەسا ئەقدادىدىن گام،
ئاياغمغە غۇبارى يول ئىدى دام.
يېقىپ قوپۇپ گەھى يەتتى قاشىمغە،
كۆرۈپ ھەيران بولۇپ ئۇردۇم باشىمغە.
كى مۇنداغ دەشتى لاقا ـ دۇقا ھەرگىز،
ۋۇجۇدى نەۋئى ئىنسان باسماقى ئىز.
خەيال ئۆيىگە سىغماس، بەلكى كەلمەس،
كى يولباسدەك ئەرەنلەر ھەم كېلەلمەس.
زەئىفەكىم بۇ يەڭلىغ ناتەۋاندۇر،
يۈرۈپدۇر بۇ ھەمانا غولۇجاندۇر.
ۋەيا دىۋە ئېرۇركىم شەكلۇ ھەيئەت،
قىلىپ تەبدىل بولمىشدۇر بۇ سۇرەت.
نە يەڭلىغ بولسە ھەمكىم ھالى ئانىڭ،
ئەمەسدۇر فىتنەئىدىن خالى ئانىڭ.
بۇ ئەسنادا يېتىپ كەلدى يەقىنراق،
قىلىپ ئىكرام قايىم ئەيلەدىم ساق.
نىھايەت بىمىمدىن كۆپ لابە ئۇردۇم،
خۇش ئامەدنى داغى ھەددىن ئاشۇردۇم.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

كۆرۈپ ۋەقتى مېنى بۇ نەۋئى لەرزان،
ئانايى مېھرىباندەك ئەيلەپ ئېھسان.
قەلبىم ئەندازەسىز شەپقەتنى زاھىر،
نەۋازىش بىرلە سوردى: «ئەي مۇسافىر.
نە بولدۇڭكىم، نە ئۇچۇن كەلگەن ئېردىڭ،
نە ئەيلەرسەن، نەدۇر كۆڭلۈڭدە دەردىڭ»
ئىدىممەن چۈنكى سەرگەردانى ھەسرەت،
ئۇجەب سەرسىمەئى كويى بەلىيەت.
يوق ئېردى ھېچ ۋەجھى سۈرگەلى ھال،
كى مەن بۇ ئېردىمۇ بۇدۇر ماڭا ھال.
ۋەلىي ئاندىن كۆرۈبان بۇ ئىنايەت،
ئۇمىد ئىلكىن ئۇرۇپ فېئلى ھمايەت.
ئۆزۈم كەيفىيەتىمدىن ئەتتىم ئاگاھ،
خەلاس ئولماقغە ئاندىن ئىستەدىم راھ.
ى ھىممەت بىرلە غەيرەت ئىچرە يۈز ئەر
ىمىش بىر تارى مويىغە بەرابەر.
دەلىل ئولدى خىزىر يەڭلىغ تۇتۇپ قول،
ئۇ يەردىن بىر تەرەپكە باشلادى يول.
يۈرۈپ سەرچەشمەئىگە قەلدى فائىز،
كى گەر جەننەت دېسەم ھەم ئېردى جائىز.
ئوشۇل سەھرايى خۇررەم ئىچرە ئول زەن،
تۇتۇپ ئېركەن زەھى ئازادە مەسكەن.
تەراۋۇت رۇھ ئەفزالىقدا گويا،
ئىرەم مەيدانى بىر كۈنجىغە شەيدا.
زۇلالىغە خىزىرنىڭ سۈيى مەرھۇن،
نەۋالىغە قىزىل گۈل بۇيى مەفتۇن.
بەرىامىش ئاندا بىر ئۆي ئۇيلە تەرتىب،
كى ھەر تامدا بىر گۈلزارى تەركىب.
ئىدى ئالدىدا مەتئۇن داغى مەقسۇر،
كى قەسرى قەيسەرۇ يامۇنى فەغفۇر.
ئىشكىدە مەرغىزارى تۇرفە زىيبا،
بەھىشتىنىڭ ساھەتى يەڭلىغ مۇتەررا.
ئاچىلغان گۈنە ـ گۈنە گۈل سەراسەر،
گۈلى شاخىدا قۇشلار نەغمە پەرۋەر.
مېنى، ئەلقىسسە، ئول مەنزىلگە ئىلتىدى،
بۇ مەنزىلدىن ئوشۇل مەھفىلگە ئىلتىدى.

قىلىپ تۇرلۇك رۇسۇمى مېھمانلىق،
ئانامدىن ياخشى قىلدى مېھرىبانلىق.
داغى تۇتىنى خۇش گۇفتار يەڭلىغ،
كەرىمانى گۇھەر ئىسار يەڭلىغ.
تىل ئاچىپ ئۇزرىلەر ئايدىكى ھەققەن،
كى «بۇ يەر لايىق ئېرمەس سىزگە ئەسلەن
ئەگەرچە بولسەمۇ بىقەدرۇ گۇمنام،
كەرەم ئەيلەپ تۇرۇپ بىرنەچچە ئەييام.
بولۇپ مىسكىن نەۋازۇ بىۋەپەرۋەر،
بۇ مەنزىل ئىچرە بولساڭ سايە گۇستەر.»
چۇ مەن ئاندىغ زەمىنى پۇر بەلادىن،
خەلاس ئولغان ئىدىم فەزلى خۇدادىن.
مۇنىڭدەك مەرھەمەتلەركىم كۆرۈپمەن،
نە تۇرلۇك دەۋرلەردۇركىم سۈرۈپمەن.
داغى مۇنداغ ئۇلۇغ ئىززەتكە يەتمەك،
بەيابان ئىچرە بۇ دەۋلەتكە يەتمەك.
ئوشۇل پاكىزە تىنەتتىن ئىدى پاش،
قەبۇلدىن بۆلەك يوق ئېردى پاداش.
قەلبىم دەرگاھى ھەقغە شۇكرى ـ ئېھسان،
بولۇرغە ۋەئدە قىلدىم ئاندا مېھمان.
ئۇ مەنزىلنىڭ ھەۋاسىدىن بۇ ئەھقەر،
دەر ئېردىم: «زەررە بولدى مېھرى ئەنۋەر»
بۇ خاتۇن باردى بىر بۇرجى شەرەفكە،
شۇرۇئى بەندەلىك ئەيلەر تەرەفكە.
سالىپ سەججادە بولدى ئاندا مەشغۇل،
ئۆزىدىن ئەتتى ئىبادەت بىرلە مەئمۇل.
مەنى مىسكىنى مەھزۇنى ئەلەمكەش،
بولۇپ ئانىڭ بۇ ھالىدىن مۇشەۋۋەش:
«بۇ يەڭلىغ ناتەۋانكىم مۇنچە تائەت،
قىلىپ بۇ بىشە ئىچرە ئۆزگە ئادەت.
تەلەب ئەيلەر خۇدايى لامەكانىنى،
رىيازەت ئىچرە تاشلاپ خەستە جانىنى.
ئەجەب ئالىي سەئادەت پارسادۇر،
مۇڭا جانىنى فىدا قىلسە رەۋادۇر.»
دەبان بىغەم ئەقامەت ئەيلەر ئېردىم،
«مۇنىڭدىن سوڭ نەھىكمەت بار» دەر ئېردىم.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

بۇ خۇرشىدى سىكەندەرۋەشكى تالدىم،
تالىك نۇرى بىلەندۇر شادۇ خۇررەم.
شوتائىي لەشكەردىن جەمئ ئەتتى ئول ھال
كى مەغرىب شەھرى ساری قىلدى ئىقبال.
بۇ كەتكەچ ئارقەدىن بولدى نەمايان،
پەردۇەش ھۇر يەڭلىغ ماھى تابان.
ئىگىلگەن زۇلفى ئەنبەربۇيى يۇزگە،
كۆلاھى دىلبەری قىرغاقى كۆزگە.
بار ئىردى ئالدىدا خۇشرەۋ كالايى،
غەزالى مۇشكى بۇ يەڭلىغ چىرايى.
كۆرۈپ ئانى قاری بولدى شىتابان،
قۇچاغىغە ئالىبان بولدى شادان.
چاپانىغە سۆيۈبان قىلدى ئىكرام،
سالىپ يەرگە ھەسرى تەتىلا خام.
تەلەتتۇفلار بىلەن ئوتقۇزدى ئانى،
مەھازىرلار قويۇپ تويغۇزدى ئانى.
كالا ساغىپ كېتۇردى بىر قاچاغە،
ئىچۇردى ئىلكى بىرلە مەھلىقاغە.
ماڭا ئەندەك، ئۆزى ھەم ئىچتى ئەندەك،
مەن ئىردىم گۇل يانىدا بىر تىكەندەك.
كى ھايىلسىز جەمالىنىڭ زىياسى،
كۆزۈم [نىڭ] ئىردى رەۋشەن تۇتىياسى.
كەبەندى گىيسۇيى مۇشكىن مۇسەلسەل
بىلە جانىمنى قەيد ئەتتى مۇكەممەل.
ئەسىر ئەتكەچ كۆڭۈل مۇرغىنى ساچى،
ئىچىمگە تۇشتى غەۋغايى تاراجى.
قەرارىم كەتتى قولدىن ھەم ئۇچۇپ ھۇش،
ئانىڭدىن ئۆزگەنى ئەتتىم فەرامۇش.
تۇتۇپ كۆڭلۈم ئۆيىنى ئۇشبۇ قايغۇ،
تاڭ ئاتقۇنچە ئىدى يوق كۆزگە ئۇيقۇ.
تاڭ ئاتقاچ ئىرسە كۆردۈم ئول گۇل ئەندام
قويۇپ ياتقان يىرىدىن نەخلى بادام،
قەدەم دەستۇری بىرلە ئول كالانى،
كالا ئىرمەس، جەھانغە ماجەرانى.
ئالىپ يايلاغى ساری بولدى ئازىم،
كۆڭۈل جان كەتكەندگە بولدى جازىم.

يەنە ئول مېھرىبان كانى ئىنايەت،
ئىدى جايىدا مەشغۇلى ئىبادەت.
يۈگۈردۈم سۈرئەت ئەيلەپ خىزمەتىگە،
ئەمەس خىزمەتكى، دارۇل ـ ئىززەتىگە.
سوئال ئەتتىم بولۇپ گۇستاخ: «ئەي جان،
بۇ چوڭ ياشلىغ زەبۇنلۇغ بىرلە يەكسان.
ئىمارەتلىگدىن ئەتمەكلىك ياراغلىغ،
مۇنىڭدەك يەردە يالغۇز توختاماغلىغ.
نە بائىسدىن بولۇپدۇر سىزگە دەستۇر،
داغى ئول ھۇر كىمدۇر، كىمگە مەقسۇر؟»
تىل ئاچتى ئول مەلەك تىنىنەت ئوشۇل دەم
دېدى: «ئوغلۇمكى، مەن خاكى مۇجەسسەم.
ئىبرۇرمەن ناتەۋانىكىم، خۇدانى،
تانۇغان ئەقلى بىنا بىرلە ئانى.
كۆتەرگەن دىل جەھانى بىبەقادىن،
ئۆزۈلگەن بارچە ئەسبابى فەنادىن.
خۇداغە باغلاغان پەيۋەندى دىلنى،
ربزا يولىغە تاشلاپ مۇشتى گىلنى.
تاپالماي ھېچ مۇنىس بۇ جەھاندا،
ئۆزۈمنىڭ جىنسىدىن كەۋنۇ مەكاندا.
بولۇپ ئەلدىن ئۆزۈلمەك ئىختىياردىم،
بۇ مەنزىلگە زۇھۇر ئەتمىش قەرارىم.
بۇ مەھۋەشكىم كۆرۈپدۇرسەن ھۇۋەيدا،
ئىبرۇر كۆڭلۈم ئىچىدە بىر سۇۋەيدا.
ئىبرۇر ئوغلۇم نىشانۇ يادكارى،
ئىدى چۇن بىر ئوغۇل ئالەمدە بارى.
كى ياشلىقدا ئۆتۈپ كەتتى جەھاندىن،
كېچىپ فەرزەندى بىرلە خانماندىن.»
ئانىڭدىن سوڭرە خاتۇنى ۋەفادار،
ئەمانەت تاپشۇرۇپ بولدى سەبۇكبار.
دېدىم: «ئەي مېھرىبان ماما خۇداۋەند
كى قىلمىشدۇر سېنى مۇنداغ خىرەدمەند
ئىبرۇرمەن مېھمان بۇ ئاستاندا،
يىراقغە بارماسام تا مەن جەھاندا.
خۇدا جويلۇقدا تۇتسام ئايىنىڭنى،
قەبۇل ئەتسەم نە ئىشكىم ئايغانىڭنى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئۇمىد ئولدۇركى قەيزى سۇھبەتىگىدىن،
داغى ھەرنە بۇيۇرغان خىزمەتىگىدىن.
سەۋابى ئۇخرۇدىغە ۋاسىل ئولسام،
بۇ ئالەم ئىچرە ئۇقبا ھاسىل ئولسام.
ئىنايەتىدىن مېنىڭ ئىلكىمنى ئالىپ،
ئوتئوپ ئىلكىم چىرايلىق يولغە سالىپ.
مۇسۇلمان رەسمى بىرلە بۇ قىزىگىنى،
ماڭا بەرسەڭ تەۋاب ئەتسەم ئىزىگىنى.
سەرئەفراز ئەيلەسەڭ بەندەگىنى ئانداغ،
كى كۆرسەم تۇبىنىڭ ئۇستىدە ياپراغ.
ئانىڭچۇنكىم بۇ ئىشدۇر ئەمرى ۋاجىب،
ۋە لېكىن شەرتى ئېرمىش ياخشى ساھىب
ئەگەر بەرسەڭ بۇ قۇلغە سەر بەلەندلىك،
كى لۇتفۇڭ بىرلە تاپسام ئەرجەمەندلىك
چەراكىم ھېچ كىشى لۇتفۇڭغە لايىق،
مېنىڭدەك بولماغاي ھەرگىز مۇۋافىق.
يەنە بۇدۇركى بولمىشسەن قارى ھال،
نىھايەتكە يېتىپدۇر ئۇمرى ئىقبال.
سېنىڭ بەندەڭ بولۇپ تۇرسام قاشىڭدا،
كېچە ـ كۈندۈز يىراق بولماي باشىڭدا.»
مۇنى ئاڭلاپ ئىجابەت ئەتتى بۇ ئەمر،
چىلان شاخىغە پەيۋەند ئولدى ئول سەمەر.
ۋىسالى ئول، گۈھەر چۇن بولدى ھاسىل،
دېدىم: «بولدۇم بېھىشتى جانغە ۋاسىل.»
كى ئول سەھرايى جەننەت رەشك ئىچىدە
ئىدىم ئاسۇدە كۆزدەڭ ئەشك ئىچىدە.
بۇ دەۋلەتىدىن ھەمىشە ئەيشۇ ئىشرەت،
مۇيەسسەر ئىردى ئۆتمەي لەھزە مېھنەت.
ئىدى بۇ ھەددى ئىسمەت ئىچرە ئول ھۇر،
يۈزىدىن ئاي كۆزى ھەم ئىردى مەھجۇر.
ھەياسىنىڭ كەمالى ئىردى بۇ رەڭ،
ئىدى مەھتاب ئارا يۈرمەكدە دىل تەڭ.
بىلىپ بىرلەھزە ۋەسلىن ئۇشبۇ مەھزۇن،
قولۇمغە كەلگەن ئوخشە رۇبئى مەسكۇن.
جەلى مۇندىن ئۇلۇغ نېئمەت بولۇرمۇ،
مۇنىڭدىن ياخشىراق ئىزىزەت بولۇرمۇ.
كى بولسە نازەنىنى ياسەمەن تەن،
لەتىفۇل ـ تەبئى مەھ رۇخ، مېھرى مەئدەن.
ئەدا فەھىم ئىشۇەگەر، ساھىب كەرەشمە
ئاردغ سۇرەت، رەساقەد، شەرمى چەشمە.
لىباسى پاكلىغ بىرلە مۇلەببەس،
ۋۇجۇدى خىلتى نۇقساندىن مۇكەننەس.
مېنىڭدەك زەررەگە بولسە مۇساھىب،
قاشىمدىن بولماسە بىر لەھزە غايىب.
يېتىشكەچ بۇ قەدەر سەرۋى سەمەنگە،
فەرەھدىن سىخماس ئېردىم پەرەھەنگە.
ئوتئوپ، ئەلقىسسە، مۇنداغ كۇپ زەمانى،
مېرا تەرك ئەتتى بىر كۇن دەھرى فانى.
قىلىپ تەكفىنى تەھجىزىنى ئانىڭ،
فەرىشتە خۇيۇ جەننەت مۇددەئانىڭ.
قاراڭغۇ بولدى ئالەم قاق تا قاق،
ئۇ گۇلشەننىڭ ھەۋاسى بولدى ناساق.
كۆچۈپ ئاندىن ئىمارەتلىغقە كەلدۇڭ،
خەلايىقنى زىيارەتلىغقە كەلدۇڭ.
كى تەھسلى ۋۇجۇھى زىندەگانلىغ،
زەرۇرەتىدۇر كىشىكىم بولسە جانلىغ.
كېتۈردۇم يۈز زەمانە چوڭلارىغە،
چوڭ ئېرمەس مالى نۇرغۇن ئوڭلارىغە.
ئالىپ بەردى ئۇلار دۇككانى مەھفۇز،
بولۇر ئېردىم تىجارەت بىرلە مەھزۇز.
داغى ئول ھۇرۈشكە بىر مەكانى،
مۇئەييەن ئەيلەدىم ئەلدىن نىھانى.
مۇلازىم ئەيلەدىم بىر سالىھە ھەم،
نە لازىم دېسە ئانى قىلمادىم كەم.
ئانى ئالماسدا ھاكىم بىرلە ئۇچ يىل،
ئىدۇككىم ئاشىنايى جانۇ يەكدىل.
يەنە بولدى تانۇشلۇق ھۇكمى مەزبۇت،
ئۇزۇلگەن رىشتە تاپتى ئەقدى مەربۇت.
بارۇر ئېردىم گەھىدە بەئىزى سەھرا،
قىلۇر ئېردىم [ئانىڭ] ئۆيىنى بەرپا.
قونار ئېردىم ئۆيۇمدىن ۋەھم قىلماي،
ئويۇمدا ھېچ ئىشنى فەھم قىلماي.
قەزارا بولدى بىر كۇن ئەزمى سەھرا،
سەفەرنىڭ لازىمى ھەم بولدى بەرپا.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

دېدى ئول سالهەكىم: «بىر سۆزۈم بار،
كى كەلدىم ئۆزى ئىشىغە ئەسرۇ ناچار.»
قۇلاق سالماي مىنەرگە تاتنى تارتتىم،
كۆلۈمسۈپ لەبلەرىمدىن تىش ئاقارتتىم.
دېدى: «ئەي پەست ھىممەت، كۆڭلى قارە،
دېدىم بۇ سۆزنى زەمنەن نەچچە بارە.
قارىپدۇرمەن، ماڭا يوق تۇرغالى تاب،
مېنىڭ ئورنۇمغە تاپساڭ بىر كىشى باب.»
مەنى ساده بۇ سۆزنى فەھم قىلمەي،
كىنايە سۆزلەرىنى داغى بىلمەي.
بۇ خاتۇنغە كۆپ ئۇچۇن ئېئتمادىم،
ئانىڭ سۆزىنى زاھىر سۆز سانادىم.
دېدى: «ئەمدى ئىشتىكىل بىرنەچچە سۆز،
كى خاتۇن بولسە ھەم بىھەد تۇبەن يۈز؛
بولۇپدۇر كۇنلەمەكلىك ئەركە لازىم،
كى بولغاي ئېھتىيات ئەتمەككە ئازىم.
بىلۇرمۇسەنكى، خىرمەن بولدى پامال،
بۇ بەسدۇر، مۇنداىن ئارتۇق سورماغىل ھال»
چۇ بولدى ئېرسە بۇ سۆز ئىستمائى،
ئىشىتتىم ئۇتغە كۆيدى جان داماغى.
ئانىڭدەك بولدى ئېرسە تاقەتىم تاق،
كى قىلدى ئاچچىغ ئۇتى خىرمەنىم قاق.
ئۆزۈمگە فىكر قىلدىم: «قايداغ ئەيلەي،
ئىلاجى بۇ كېسەلنى ئەمدى نەيلەي؟!»
دېدىم: «خانىم، بارۇرمەن كېچە ئول يان،
قونارمەن كەچكە قالسام، بولمە پەرمان.»
دېدىم، چىقتىم شەھەردىن ئىككى پەرسەڭ،
بار ئېرىدى ئاندا باغى ئىشرەت ئاھەڭ.
باردىم باغ ئىچرە تۇردۇم، يەتتى شامى،
كى قىلدىم شامى يەتكەچ مەن خىرامى.
كى كەلدىم ۋەقتى خۇفتەن شەھر ئىچىگە،
نە شەھرىكىم خەتەرلىك بەھىر ئىچىگە.
كېلىپ ئۆگزەمگە چىقتىم، تۇردۇم ئەندەك،
قارايمەنكىم، ئۇشۇل كەمپىر دېگەندەك.
بار ئېرىدى ھويلۇم ئىچرە باغى گۈلزار،
ئىچىدە كۆل يانىدا سۇففەئى بار.
سالىپدۇر سالماغان ئۇيدان بىساتلار،

داغى ئەسبابى ئەنجامى نىشاتلار.
ياقىپدۇر شەمئۇ داغى نۇقلۇ مەيلەر،
يەنە چىن تەخسەلەردە تۇرفە سەيلەر.
تۇرۇپدۇر بىر يىگىتى غەفس گەردەن،
بويۇن باش مەئلۇم ئېرمەس يەككە بىر تەن
تۇرۇبدۇر ئول قارا يۈز ناز بىرلە،
ئۆزىنى كۆرسەتىپ مىك ساز بىرلە.
ساتىپ ئالغان كەنىزەك ھەم تۇرۇپدۇر،
بۇ ئىككى قارە يۈزگە قۇل بولۇپدۇر.
تۇتادۇر بىر - بىرىگە دەم بەدەم مەي،
گەھىدە نۇقلى يەيدۇر، گاھىدە سەي.
كۆپ ئۆتتى ھەم داغى بۇسۇ كەنارە،
نە ئىشكىم بار ئىدى غەيرەز مىنارە.
دەرەختى ئاستىدا پىنھان ياشۇندۇم،
كۆرۈپ قالغايمۇ، دەپ بىھەد ئۇمۇندۇم.
ھەمە ئىش ئۆتتى، ئاخىر كارى ناشەرئ،
قىلۇرغە قەسد ئېتىپ ئىزھارى ناشەرئ.
ئۆزىن ھۇشيار ئېتەرگە باردى خاتۇن،
بۇ يەردە قالدى تەنھاۋۇ بۇ مەلئۇن.
تۇشۇپ بىر تىغ بىرلە كارىن ئەتتىم،
جەزائى شەررىنىڭ ئىزھارىن ئەتتىم.
بۇ ئەسنا ئېرىدى كەلدى مەنچەنىقى،
كۆرەركىم يەرگە ئۆرۈلمىش قېتىقى.
نەھايەت ئىشتىھايى شەھۋەتىدىن،
يامان نەفسى شەرارى شىددەتىدىن.
يۈگۈردى ھەر تەرەفكە قاتىل ئىستەپ،
ئۆلۈمنى ئۆز جانىغە مايىل ئىستەپ.
مېنى كۆرمەي يۈگۈرۈر ئېرىدى ھەريان،
كى بولسە ئۇرغاي ئېرىدى شىرى ژىيان.
ئەسەر تاپماي يەنە جايىغە كەلدى،
ئۆلۈك مەھبۇبىنىڭ يانىغە كەلدى.
يۈزىن يىرتىپ باشىغە ئۆزنى ئاتتى،
ئۆلۈككە چاپلاشىپ بىرمۇنچە ياتتى.
كەنىزەك كەلدى ئالىپ بىر يۇغان خۇم،
پەلىد جىسمىنى خۇمدا ئەيلەدى گۇم.
كۆتەرىپ باغ ئىچىگە كۆمدى ئانى،
ئىچى ئاغرىپ كۆزىدىن ئاقتى قانى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

مۇنى كۆرگەچكە ياندىم ئۆز يولۇمغە،
نەزەر سالماي يولۇمدا ئوڭ - سولۇمغە.
يانىپ كەلدىم پىشىندىن ئىلگەرىدەك،
تۇشۇپ ئاتىدىن ئىشىكنى ئەيلەدىم تەك.
چىقىپ ئاچتى ئىشىكنى قىلدى تەئزىم،
ۋەلې كۆڭلىدە ئىردى يۈز تۇمەن بىيم.
بىلىندۇرمەي كۆرۈشتۇم، سوردۇم ھالىن،
ئۆيۈپ قويدۇم جەبىنى ئۆزرە خالىن.
كۆرەرمەن كۆڭلى دائىم غەمگە مەملۇ،
دېدىم: «خانىم، نە كەلدى سىزگە ئۇتروُ.
كى دائىم بىر ئەلەمگە مۇبتەلاسىز،
كېسەللەردەك ھەمىشە غەم قىلاسىز؟»
دېدى: «سىزدىن جۇدالىق غەمگە سالدى،
جۇدالىق گويىيا ماتەمگە سالدى.»
دېدىم: «كەلدىم غەم ئەتمەك ئەمدى ئەسلا
ىي بارمايمەن مۇنىڭدىن سوڭرە سەھرا.»
ەلا ھازا بىر - ئىككى، ئۆچ كۈن ئۆتتى،
كۈن ئۆتتى، داغى ئىككى - ئۆچ كۈن ئۆتتى
چېكەر ئىردى نەپانى دەم بەدەم ئاھ،
كۆزۈمدىن ناري بولسە دەر ئىدى ۋاھ.
دېدىمكىم: «ئەمدى بار مەن ئۆيدە ھازىر،
ئىرۇرمەن ھۇسنۇڭىزگە ئۇيلە نازىر.
يەنە غەمسىز ئەمەسسىز نې سەبەبدۇر،
ماڭا بائىسنى بىلمەكلىك تەلەبدۇر.»
دېدى: «بۇ كىچە تۇش كۆردۇم يامانراغ،
كۆڭلگە تۇشتى تۇشدىن بىر يامان داغ.
دېدىم: «قايداغ؟» دېدىكىم: «ئۇشبۇ كېچە،
يۈرەر ئىبرەك ئىكەۋلەن سۇنى كېچە.
ئوشۇل دەم بىر يوغان دىۋ بولدى پەيدا،
بولۇپ قالدى كىچىك سۇ كەتتى دەريا.
بولۇپ پەيدا سېنىڭ ساري يۈگۈردى،
قاچىپ ئىبرىدىڭ سۇ ئىچرە ئالىپ ئۇردى.
سۇ ئىچرە ئانچە تىزلاپ - تىزلاپ ئالدى،
كۆزۈم ئاچتىم بۇ كۆرگەنلەر يوقالدى.»
دېدىم: «غەم قىلمە ئاندىن ياخشى تۇشدۇر،
كى تۇش ئىبرمەس بۇ كۆرگەن ياخشى قۇشدۇر
ئىبرۇر ئول دىۋە - دۇشمەن خەسمى مەلئۇن
ئىبرۇر دەريايى ئەئزەم - خىزرى مەيمۇن.
سۇغە قاچماق خىزىرغە ئىلتەجادۇر،
مېنىكىم قوغلامىشلەر، ئۇل فەنادۇر.»
ياتۇر ئىبردىم ئۇزاتىپ قول ئاياغىم،
بۇ سۆزنى دېگەنمىگە چاغ دىماغىم.
تاپىپ غافىل پىچاق بىرلە پەيا پەي،
يۈزۈمگە ئۇردى ئىككى، دېگۈچە ھەي.
قوپۇپ ئۇردۇم باشىغە تىغى بۇررا،
كى بولدى جىسمى شۇمى ئىككى توغرا.
كەنىزەكنى بىر ئۇردۇم جانى چىقتى،
بۇ ئىككى قارە يۈزنىڭ قانى چىقتى.
ئوتۇن يىغدىم تەنىنى ئوتقە سالدىم،
تالاشتۇردۇم، ئۆيۈمدە يەككە قالدىم.
بۇ زەخمدۇر ئانىڭدىن قالدى مەندە،
نىشاندۇر بارچە جانغە ئۇشبۇ تەندە.
كى بىلگەي كۆرسە ھەركىم بۇ نىشاننى،
يىراق ئەتكەي ھەمە خاتۇن ياماننى.

بۇدۇركىم ھالى خاتۇن ئەي جەھاندار،
نە لازىم مۇنچە بولماق ئىشقىدا زار.
خۇداكىم سىزگە بەرمىش مۇنچە دەۋلەت،
غەنىمەت ئەيلەمەك دەۋلەتدە ئىشرەت.
بۇ ئىشرەت ۋەقتى غەمنىڭ سۇدى يوقتۇر
مۇنۇنلۇغدىن بۆلەك بىھبۇدى يوقتۇر.
خۇسۇسەن بىۋەفا خاتۇنلار ئۆچۈن،
ئەمەس خاتۇنكى، ئول مەلئۇنلار ئۆچۈن.
ئۆزۈڭنى مۇنچە قىلماغلىق رەۋامۇ،
بىلۇرسەنكىم شۇبۇ ئىشلار ھەيامۇ؟
ئەرەنلەر كۆڭلى خاتۇندىن سۇنۇقدۇر،
كى خاتۇنلارغە مەكرى بەس ئۇلۇقدۇر.
ئەزىزلەرنى قىلۇر مەكرى بىلە خار،
بولۇر دانامۇ ھەم بىلمەي گىرىفتار.

